

vivat academia

Prof. Dr. Med.
PONETTE E
Schoonzichtlaan 40
3020 WINKSELE

BU

tijdschrift van het Verbond der Vlaamse Academici
driemaandelijks nr102 maart 1999

*"Wanneer een staat volledig afhankelijk is van een
andere, dan kan de zwakke aan de touwtjes
trekken: hij kan dreigen ineen te storten tenzij hij
steun krijgt, en zijn beschermer heeft dan geen
contra-dreigement"*

(A.J.P. Taylor)

Inhoud

Alles wel beschouwd	1
Voor een nieuw Vlaams buitenlands beleid	3
De katholieke Vlaamse oud-hoogstudentenbeweging	16
Alasdair MacIntyre en het communautaristische discours	20
Lam jalid wa lam joulad	26
In memoriam Paul Meulemans	31

Alles wel beschouwd

Modieuze misverstanden

Frank Judo

In kringen van jonge flaminganten en flandrocraaten van middelbare leeftijd staat het dezer dagen gedistingeerd zich voorstander te verklaren van een "Vlaams *Verfassungspatriotismus*". Het stadhuiswoord in kwestie werd ontleend aan een aantal Duitse politieke theoretici en meer in het bijzonder aan Jürgen Habermas. In een Duitse context gebruikt, is de term erop gericht aan te duiden dat het Duitse nationale samenhorigheidsgevoel niet gebaseerd is op traditioneel bepalende gegevens als gemeenschappelijke taal, geschiedenis of religie, maar op een "exporteerbaar" gegeven, te weten de gehechtheid aan de democratische grondwet van 1948. Ook andere filosofen (zo de Fransman Jean-Marc Ferry) hanteren het begrip, zij het dan als basis voor een nieuwsoortige "post-nationale groepsidentiteit". Wat een dergelijke identiteit echter juist inhoudt, blijft vaak in het ijle.

Vertaald naar Vlaamse toestanden betekent dit voor "grondwetspatriotten" dat de fase van de Vlaamse Beweging sinds de staats hervorming van 1993 en uiterlijk sinds de verkiezing van een eigen Vlaams parlement in 1995 tot de geschiedenis behoort. Voortaan is de eerste plicht van de Vlaamsgezinde niet langer het bezoek aan de IJzerbedevaart of het ijveren voor meer autonomie, maar loyaal gedrag tegenover of zelfs identificatie met de eigen Vlaamse instellingen, parlement en regering in het bijzonder.

Op het eerste gezicht heeft de stelling iets aantrekkelijks, zelfs voor wie er niet meteen van overtuigd is dat de Vlaamse Beweging (wat die term ook moge betekenen) uitgespeeld zou zijn. Het discours van het "constitutionele patriotisme" lijkt te verwijzen naar een volwassen Vlaanderen, dat de grienvrommel naar het museum heeft verwezen, naar een zelfverzekerd Vlaanderen, dat geen nood meer voelt aan smeken en bedelen aan de poort.

Maar toch, het luide poneren van de eigen volwassenheid is nooit een goede indicatie geweest om het einde van de puberteitsjaren te kunnen vaststellen, en dat lijkt ook nu het geval te zijn. Hoe goed bedoeld ook, de doctrine van het "constitutionele patriotisme" kan ons niet bekoren, noch in Vlaanderen, noch elders. Hoogstens kan men de oervorm van het *Verfassungspatriotismus* beschouwen als een succesvolle *mythe fondateur* van de naoorlogse Duitse Bondsrepubliek. Of deze oervorm een zinvol exportproduct kan zijn, dient echter betwijfeld te worden.

Eigenlijk zouden de verre wortels van de *Verfassungspatriotismus*-gedachte ons al wantrouwig moeten stemmen. Wat is deze idee immers anders dan de hedendaagse (en minder oorlogszuchtige) vertaling van de Frans-revolutionaire mythe van *la patrie des droits de l'homme*? Net zoals de universele mensenrechten op het einde van de achttiende eeuw Frankrijk een eigen roeping in de geschiedenis moesten bezorgen, zou de universele democratie na de jongste Wereldoorlog Duitsland een herwonnen respectabiliteit moeten bezorgen. Maar wat zou dan specifiek zijn aan die respectabiliteit, als andere landen diezelfde (het weze herhaald: universele) waarden van democratie en mensenrechten hoog in het vaandel voerden? Was het dan een opdracht voor Duitsland "democratischer" te zijn dan anderen? Bestaan er dan gradaties in het respect voor de

Ons Adres:

Algemeen secretariaat

Machteld LENOIR

adres: Vlamingendam 2, 8000 Brugge

tel/fax: 050/34 57 25

e-mail: vva@vlaca.org

mensenrechten? U ziet het, reeds bij een eerste analyse blijkt het "constitutionele patriotisme" meer vragen op te roepen dan te beantwoorden.

Recenter bleek het concept niet enkel onduidelijk te zijn, het bleek daarenboven niet te werken - hetgeen in de politieke realiteit zo mogelijk nog erger is. Tot grote teleurstelling van Jürgen Habermas en de zijnen werden beide Duitslanden namelijk niet herenigd uit naam van de grondwet van 1948, maar uit naam van de lange gemeenschappelijke geschiedenis. In de straten van Leipzig en Stalsund riep niemand *Wir wollen das Grundgesetz*, maar *Wir sind das Volk*, of - erger nog - *Wir sind ein Volk*. Nu is de vox populi ongetwijfeld niet steeds even gekwalificeerd om zich uit te laten over subtiele vraagstukken van politieke theorie, maar men kan zich toch de vraag stellen wat het praktische nut is van een dergelijke theorie die er klaarblijkelijk niet in slaagt belangrijke stromingen van de publieke opinie tot enig enthousiasme te bewegen.

Er is echter meer. De hele doctrine van het "constitutionele patriotisme" berust namelijk op een grandioos misverstand, een foute inschatting van de plaats van de politiek. De Canadese filosoof Michel Coutu wees in een recent nummer van *Droit et société* (40/1998, p. 631-646) reeds op de zeer nauwe band die bestaat tussen de Habermasiaanse opvattingen over het "grondwetpatriotisme" en Habermas' nadruk op de dialoog. Voor Habermas is de politiek niet de ruimte van het conflict tussen tegengestelde doelstellingen, maar de ruimte waarin dialoog mogelijk wordt: geen dialoog die leidt tot beslissingen, maar een eeuwigdurende dialoog, die geen ander doel heeft dan zichzelf. In een dergelijke opvatting is iedere beslissing, ieder compromis in het beste geval een bijproduct van het systeem, vaak zelfs een nutteloos bijproduct. Is dat "politiek voor burgers"? Men kan het betwijfelen.

Bovendien gaat het "constitutionele patriotisme" te enen male voorbij aan dat basisonderscheid in het Westerse denken over politiek en gemeenschap, te weten het onderscheid tussen staat en maatschappij. Wanneer men kijkt naar de Vlaamse toepassing van deze theorie, wordt meteen duidelijk waar het kalf gebonden ligt. Wanneer een politiek bewust Vlaming als eerste opdracht heeft zich te richten naar de eigen instellingen, betekent dit meteen het einde van elke relevante rol voor een publieke opinie buiten regering en parlement. Het onderhouden van het debat, die opdracht bij uitstek van het maatschappelijke middenveld, wordt dan klakkeloos overgedragen aan de staat en zijn instellingen. Is dat democratie? Men kan het - eens te meer - betwijfelen.

Tijl, wacht toch maar even vooraleer je de goede oude Vlaamse Beweging naar het museum verwijst. We zouden ze nog eens nodig kunnen hebben.

Voor een nieuw Vlaams buitenlands beleid

André Monteyne

Plankzeilers ervaren het gijpen als de moeilijkste maar ook de boeiendste wending van het windsurfen. Het geeft hen een "kick". Dat komt omdat je net voor de koersverandering op een "dood" punt komt, waar je geen steun meer hebt aan de kracht van de wind, zoals bij het overstag gaan, en je gemakkelijk je evenwicht verliest.

Overgangsfasen zijn steeds gevaarlijk. Zoals de post-communistische geschiedenis aantoonde geldt dit eveneens voor naties die, zoals Vlaanderen, de sprong naar de staatsvorming willen maken.

Vlaanderen is een natie...

Voor het goede begrip: met 'natie' bedoelen wij niet alle mensen met dezelfde nationaliteit, maar het moeilijk definieerbare, doch reële concept van het geheel van mensen die zich psychologisch door gemeenschappelijke tradities en geschiedenis verbonden voelen en die bewust of onbewust internationale erkenning als staat nastreven. Hierbij maakt het niets uit dat een elite de geschiedenis herschreven heeft of gemeenschappelijke mythes uitgevonden heeft in functie van deze natievorming, zoals dit in Frankrijk (*Jeanne D'Arc* voor de katholieken, *le contrat social* voor de leken), in de Verenigde Staten (de *founding fathers*), in Schotland (*Robert Bruce*, de steen van *Scone*), in Zwitserland (de eed van *Uri, Willem Tell*), en eigenlijk bij alle naties het geval is. De belangrijkste natievormende factoren zijn duidelijk de godsdienst (Ierland) en vooral de taal. In Bosnië-Herzegovina waar men dezelfde taal spreekt, maar de verschillende naties ontstaan zijn uit de godsdienst, hebben de moslims recent de eigenheid van hun natie nog eens extra willen beklemtonen door een variant van het Servo-Kroatisch te verheffen tot hun aparte taal, het Bosnisch. Typisch: het eerste boek in het "Bosnisch" was een luxe-uitgave van de Koran.

Het bestaan van een Vlaamse natie is volgens deze criteria nog moeilijk betwistbaar. Dit was nochtans geen wet van Meden en Perzen. In de XVIde eeuw was zich een Nederlandse natie aan het vormen, een evolutie die echter spijtig genoeg afknapte tijdens de Tachtigjarige Oorlog. De scheiding werd bekrachtigd door de Vrede van Münster (1648). Wellicht was uit de kortstondige Republiek der Verenigde Nederlandse Staten (*Etats Beligiques Unis*) (1790) een "Zuid-Nederlandse" natie ontstaan. Spijtig genoeg ging ook deze "republiek" ten onder aan interne twisten. Mocht zij hebben overleefd, dan zouden de Zuidelijke Nederlanden zich ontwikkeld hebben tot een provinciale federatie, niet ongelijk aan de Zwitserse kantonale bondsstaat. Zonder aan "virtuele" geschiedenis te willen doen, kan worden gesteld dat zij in elk geval beter zou hebben beantwoord aan onze tradities dan de latere Belgische eenheidsstaat.

De leiders van de Belgische Omwenteling deden hun best om de staat die zij met de steun (en volgens sommige historici, op aanstoken) van Frankrijk opgericht hadden, tot een eenheidsstaat naar Frans recept te kneden, met dus één taal en één volk. Daarom werd het "Vlaamse element" stelselmatig weggegomd. Frankrijk kon zijn minderheden wegdrücken, haar Belgische epigonen konden dit echter niet omdat de Vlamingen de meerderheid van de bevolking vormden. Integendeel, de verfransingspolitiek lokte een tegenreactie uit in de vorm van de Vlaamse beweging, aanvankelijk een culturele beweging die alvast voor gevolg

had dat de Belgisch-Franse natie doodbloedde. Heel even zag het ernaar uit dat men ging naar een Belgische natie waarin de Vlamingen door hun natuurlijk overwicht na verloop van tijd de toon zouden aangeven (de strekking van *Charles De Coster, Karel Buls*, e.a.). Maar onder buitenlandse invloed (Eerste en Tweede Wereldoorlog, en als reactie op de Belgische repressie) werd zij verdrongen door de voorstanders van een autonoom Vlaanderen; in de jaren dertig verloren de laatste Vlaamse Belgicisten (*Frans Van Cauwelaert*) het pleit, ook al omdat de Walen (*Bovesse*) zich verzetten tegen de algehele tweetaligheid van België, wat dit stelsel impliceerde. Vanaf de jaren zestig is de Vlaamse natie een feit geworden: de Belgicistische en de Groot-Nederlandse strekkingen werden irrelevant.

...op weg naar de Staat

Van dan af groeit de Vlaamse natie tijdens achtereenvolgende grondwetsherzieningen geleidelijk naar een staat. Nu reeds beantwoordt Vlaanderen aan twee van de vier constitutieve kenmerken van een staat¹: het bezit een afgebakend grondgebied en oefent het gezag uit over een welbepaalde bevolking. De andere kenmerken van een staat - een georganiseerd gezag, dat het openbaar leven inricht naar een eigen rechtsorde, en het onafhankelijk optreden tegenover andere staten, bezit het niet of slechts gedeeltelijk. De Vlaamse regering bestuurt de bevolking op zijn grondgebied volgens eigen regels, maar belangrijke aspecten van het openbare leven - sociale zekerheid, belastingen, ordehandhaving, justitie - worden ingericht door de federale overheid. Vlaanderen kan ook verdragen afsluiten met andere Staten, maar slechts op een beperkt aantal gebieden (cultuur, grensoverschrijdende aangelegenheden, enz.) en het wordt diplomatiek vertegenwoordigd door de federale staat. Met andere woorden, Vlaanderen bevindt zich thans in een precair overgangsstadium van natie naar Staat.

Naties zitten in een diplomatiek niemandsland

Het probleem met naties is dat zij in tegenstelling tot staten geen territorium vertegenwoordigen: de Poolse natie was bijvoorbeeld anderhalve eeuw lang verdeeld over Rusland, Oostenrijk en Pruisen. De Koerden zijn een ander bekend voorbeeld. Naties zonder staat zijn gevaarlijk voor de internationale orde, vermits zij per definitie geen internationale verdragen kunnen afsluiten. In de tijd van de nationale revoluties schreven Duitse nationalistena² de Duitse hunkering naar een "Derde Wereldrijk" en de eeuwenlange oorlogen die dit meebracht toe aan de onmacht van dit hartland van Europa om een echte natiestaat te worden. Ondanks de poging van *Bismarck* bleef het een "gedachtenruimte", gespreid over verschillende rijken en delen van staten, wat volgens moderne politologen³ een grondoorzaak was van de twee wereldoorlogen. Ook Rusland vormt in vele opzichten veeleer een gemeenschap met heimwee naar een duizendjarig rijk onder de geestelijke leiding van Moskou, dan een echte natiestaat, zoals onheilsprofeet *Solsjenitsin*⁴ niet nalaat te beklemtonen.

Maar zelfs wanneer de natie zich kan identificeren met een "moederstaat", kan dit aanleiding geven tot internationale spanningen indien belangrijke gedeelten van de natie buiten het "moederland" wonen (irredentisme). Dit is heden ten dage het geval met Hongaren en andere volkeren die recent vrijkwamen uit de ijzeren greep van Moskou. Irredentistische groepen hebben de neiging aan te sluiten bij het moederland. Diplomatiek is dit nochtans gunstiger dan wanneer er helemaal geen "moederstaat" is. Daar kunnen tenminste nog verdragen mee

afgesloten worden om de problemen vreedzaam te regelen. Dit was bijvoorbeeld het geval voor de Duitstalige minderheid in Zuid-Tirol waarvan het statuut geregeld werd door een verdrag tussen Oostenrijk (het "moederland") en Italië. De Russen die in de Krim de meerderheid vormen zijn nu het voorwerp van een regeling tussen Rusland en Oekraïne, ...

De internationaal meest stabiele staat is de parlementaire "natie-staat". Een democratische staat die alle leden van eenzelfde natie binnen eenzelfde territorium verzamelt, zal immers geen drang voelen om de internationale gemeenschap voor het hoofd te stoten teneinde zijn grondgebied uit te breiden. Dat toont tevens aan dat, in tegenstelling tot de gangbare mening van journalisten en sociologen uit de mei '68 beweging, het voldane nationalisme de vrede dient. In beginsel zou de internationale gemeenschap dan ook positief moeten staan ten opzichte van nieuwe natie-staten. Het probleem is echter dat het grondgebied van staten bepaald wordt door grenzen, en dat naties die staat willen worden per definitie grenswijzigingen nastreven ten nadele van bestaande staten. Vermits de internationale erkenning van grenzen essentieel is voor het bewaren van de wereldvrede, zal de internationale gemeenschap zich met hand en tand verzetten tegen grenswijzigingen die niet in gemeen overleg tussen de betrokken staten gebeuren. Zeker rekening houdend met het risico dat - wanneer de gehele natie niet in één staat opgenomen wordt - er irredentistische bewegingen ontstaan met hun eindeloze nasleep van oorlog en geweld (cfr. de Ierse minderheid in Ulster). Door de ervaring geleerd, belijdt de internationale gemeenschap nog slechts lippendienst aan president *Woodrow Wilson's* beginsel van het zelfbeschikkingsrecht der volkeren. In de praktijk stoot een natie die een staat wil worden op het grootste voorbehoud van de internationale gemeenschap.

Vreedzaam staat worden zonder buitenlandse steun is bijzonder moeilijk

Toch biedt de recente geschiedenis voorbeelden van naties die er op eigen houtje in slaagden om het smalle pad van de staatsvorming vreedzaam te bewandelen. In de meeste recente gevallen kwam dit door een externe gebeurtenis, die ook de internationale gemeenschap verraste: de Baltische en de Kaukasische landen bijvoorbeeld grepen de kans van het uiteenspannen van de Sovjet-Unie om hun zelfstandigheid te herwinnen; de Zuid-Slavische naties maakten gebruik van het wegvallen van de Tito-dictatuur en van het einde van de koude oorlog. Telkens bleek de internationale gemeenschap daar allesbehalve mee opgezet. Bekend is de reactie van de eerste-minister van het Groot-Hertogdom Luxemburg *Jacques Santer*, toen voorzitter van de Europese Unie, dat... "Slovenië te klein is om een Staat te zijn...". Soms ligt een natie zo ver af, of in zulke onherbergzame gebieden, dat de heersende staat het te kostelijk vindt om haar te bestrijden (Finland). De gemakkelijkste manier om zijn zelfstandigheid te verwerven is met de steun van een grote buitenlandse mogendheid, zeker wanneer die de internationale gemeenschap op haar hand heeft. En op voorwaarde dat die mogendheid belang heeft bij die steun. De Europese kolonieën zouden nooit zo snel onafhankelijk geworden zijn zonder de baatzuchtige hulp van de Verenigde Staten; Kroatië en Slovenië kregen een duwtje in de rug van Duitsland, dat stilaan zijn traditionele *Ostpolitik* herneemt, evenals van het Vaticaan voor wie zij een voorpost vormen tegen de traditionele christen-orthodoxe concurrent. Maar zonder buitenlandse hulp, of wanneer de mogendheden het politiek niet opportuun achten een andere mogendheid te ergeren, is het zeer moeilijk voor een natie haar onafhankelijkheid te winnen, tenzij tegen de prijs van langdurig

en moordend geweld waarvan vooral de eigen burgers het slachtoffer zijn (Ierland, Afghanistan). En dan nog wordt het doel niet steeds bereikt (Tsjetsjenië, Kosovo)... In de meeste gevallen delven zij het onderspit (Tibet, Koerden). Het vreedzaam uiteenvallen van Tsjechoslovakije in twee soevereine Staten is een uitzonderlijk verschijnsel waarop wij straks terugkomen.

Er zijn geen uitzonderlijke omstandigheden voorhanden die de Vlaamse natie de gelegenheid zouden bieden op vreedzame wijze haar soevereiniteit te grijpen, tenzij België door interne oorzaken implodeert. Op deze hypothese kunnen wij in dit artikel echter niet ingaan. Een parlementaire meerderheid voor Vlaamse onafhankelijkheid zit er electoraal niet in, althans niet op korte termijn. En het is zeer de vraag, zoals wij straks zullen zien, of zelfs in dat geval de internationale gemeenschap, *in casu*, de Europese Unie, dat zou gedogen.

De Vlaamse beweging blijft nochtans de Vlaamse natie voortstuwende in de richting van de onafhankelijkheid, een drang die, eenmaal ingezet, onweersstaanbaar lijkt. Het gevolg is dat het Vlaamse politieke *establishment* geen andere oplossing ziet dan op de uiterst geleidelijke weg verder te gaan die ook andere vreedzame naties, zoals de Catalanen, bewandelen. Hierbij wil het gebruik maken van de Europese ontwikkeling die geleidelijk hele brokken Belgische soevereiniteit overneemt, tot op het ogenblik dat van België zoals van Lewis Carrolls *Cheshire Cat* alleen nog de schijn overblijft. Maar dat zou een gevaarlijke illusie kunnen blijken.

Europa tegen de natiestaat

De EU is immers niet zomaar gegroeid uit een aantal samenwerkingsakkoorden tussen de deelnemende Staten met het oog op het volledig vrij verkeer van goederen, personen, diensten en kapitalen, in welk geval zij een versterkte vrijhandelszone of zelfs een losse confederatie van Staten zou zijn geworden. Zij is integendeel de vrucht van een ideologie, die de bestaande natie-staten wil subsumeren in een Europese superstaat, die de droom van de Rooms-Duitse keizers, van Napoleon en van Hitler, met name het herstel van het Rijk van Karel de Grote, wil verwezenlijken. Vooral Britse, maar ook Zwitserse en Scandinavische auteurs waarschuwen tegen deze Europese post-nationale ideologie, die wortelt in het vooroorlogs anti-politiek gedachtegoed. In een magistraal boek wijst bijvoorbeeld de politoloog *John Laughland*⁵ op het gevaar van dit "Derde Rome" voor de liberale natie-staat. Zijn pleidooi voor het herstel van de *balance of power* tussen soevereine Europese staten die hun eigen belangen verdedigen maar waarbij elke overheersing door één staat onmogelijk gemaakt wordt, lijkt echter na de introductie van de "Euro" en de goedkeuring van het Verdrag van Amsterdam spijtig genoeg illusoir, althans op korte termijn.

Voor de vorming van de Europese superstaat is het scheppen van één natie immers even essentieel als voor de Verenigde Staten, die trouwens bewust als voorbeeld worden genomen. Het gebruik van de symbolen - de sterrenvlag, het EURO-teken, het ophemen van de *founding fathers* enz. - zijn kenschetsend. Er is echter een groot verschil: de Amerikaanse natie ontstond op maagdelijke gronden. Toegegeven, de gebieden die de Europese kolonisten bezetten waren niet helemaal maagdelijk: er leefden Indianen, die echter prompt weggezuiverd werden. De overblijvenden worden nu "beschermd" in reservaten. In Europa botsen de pleitbezorgers van een Europese superstaat echter op het bestaan van belangrijke natiestaten, die elke uniformisatie - essentieel voor de goede werking

van een gecentraliseerde superstaat - in de weg staan. Zoals de pogingen om een Frans-Belgische natie te scheppen een tegenreactie uitlokten in de vorm van de Vlaamse beweging, riskeren de Europese ideologen overal in Europa op sterk verzet te stoten. Het laat zich aanzien dat hier munitie ligt voor enorme sociaal-culturele conflicten tussen de Europese naties en de EU, waarbij de kans niet gering is dat de uniformisatiepogingen uiteindelijk mislukken. Wij kunnen in dit bestek niet verder ingaan op deze problematiek, maar zoveel is duidelijk: de EU zal niet erg geneigd zijn dit verzet nog te versterken door nieuwe naties toe te staan (lid-)staat te worden. Des te meer daar hiervoor de toestemming vereist is van alle lidstaten, met inbegrip van de moederstaat. De hoop van nogal wat naties - Basken, Catalanen, "Padaniërs", enz. - dat zij dankzij het Europees eenwordingsproces gemakkelijker zullen loskomen uit het nationale corset en zelf een lidstaat worden van de EU, zou wel eens op korte termijn een illusie kunnen blijken. Alleen Schotland en Wales maken een kans omdat Groot-Brittannië solo speelt in de Europese Unie.

De kans dat Vlaanderen ooit onafhankelijk wordt is echter nog veel kleiner dan voor de voormelde naties. Integendeel, als de EU de gecentraliseerde superstaat wordt waarvan de Europese ideologen dromen, riskeert Vlaanderen zelf het behoud van zijn huidige status binnen België te verliezen. Het spijtige toeval wil immers dat de belangrijkste Europese instellingen gevestigd zijn in Brussel, in het hartland van Vlaanderen.

Herfstij van Vlaanderens hartland

Tot dusver was vooral de Brusselse agglomeratie het slachtoffer van de overconcentratie van de Europese instellingen. In de rest van het land blijft men de europeanisering van Brussel en het randgebied beschouwen als een probleem dat mits enkele maatregelen - vooral van taalkundige aard - ingedijkt kan worden en dat in elk geval "ver van het bed" ligt van de doorsnee Oostendenaar of Hasselaar. Er zou wel een pijnlijk ontwaken kunnen volgen indien Europa een heuse politieke unie wordt met als gevolg een sterke aanzwelling van de Brusselse Eurocratie. Reeds in 1953 pleitte *Jean Monnet*, voorzitter van de EGKS, voor Brabant als hoofdstad van Europa. En inderdaad, indien Brussel de hoofdstad wordt van een centraliserend Groot Europa, wordt de uitbreiding van Euro-Brussel tot het grootste gedeelte van Brabant onvermijdelijk naarmate de vroegere bevolking (ca 750.000, meestal Franstalige Belgen) van de Brusselse agglomeratie zal zijn verhuisd naar het brede randgebied van Brussel, en gevolgd zal worden door duizenden nieuwe inwijkelingen en hun gezinnen.

Het *très grand Bruxelles de l'avenir* is dan verwezenlijkt: er ontstaat een Euro-Brusselse metropool met Ninove, Aalst, Mechelen, Leuven, Waver en Nijvel als voorsteden. Op zo'n oppervlakte, die ongeveer overeenstemt met die van Londen of Parijs (hoofdsteden van veel kleinere landen dan de toekomstige Verenigde Staten van Europa) is er ruimte voor industriezones en winkelcentra, voor residentieel wonen, voor groene ruimten, voor grote Europese en internationale kantoorwijken, voor een nieuwe luchthaven, en voor nog veel meer buitenlanders. Dit toekomstbeeld wordt gedeeld door de vastgoedmakelaars, waarvan de broodwinning toch grotendeels afhangt van correcte vastgoedprognoses op lange termijn. Ook zij oordelen dat bij voortzetting van de huidige tendens, een Euro-Brusselse reuzenmetropool ontstaat die sommigen zelfs vergelijken met wereldsteden als New-York of Tokyo.

Dit alles beheren, vergt uiteraard één enkel politiek bestuur. In zo'n reuzenstad waar Frans en Engels om de taalvoorrang strijden, kunnen ongetwijfeld alle hoofdstedelijke en Europese functies opgevangen worden. Vlaanderen is dan definitief zijn hartland kwijt.

Het dilemma van Vlaanderen

Zo riskeert de Vlaamse natie van de Belgische drop in de regen van de Europese eenheidsstaat terecht te komen. Mogelijk ontstaat onder druk van bepaalde geopolitieke factoren zoals de uitbreiding naar Centraal- en Oost-Europa een tendens om de definitieve Europese hoofdstad meer centraal in Europa te vestigen. Maar dit ligt nog enkele decennia in het verschiet: het wordt zeer twijfelachtig of de eerste kandidaat lidstaten de streefdatum van 2005 halen. Overigens is de "uitbreiding" gekoppeld aan de voorafgaande "verdieping" van de EU - lees: de versterking van de Europese bureaucratie - die nog steeds vooral in Brussel gevestigd is. Men mag dus verwachten dat Euro-Brussel nog zal groeien en dat de druk op het hartland van Vlaanderen nog geruime tijd voortduurt. Inmiddels kan Vlaanderen als politieke eenheid verdwenen zijn of althans irrelevant zijn geworden, nog voor België uiteenvalt. Het komende decennium is derhalve cruciaal voor Vlaanderen: indien het niet aan de druk kan weerstaan om Euro-Brussel binnen de huidige agglomeratiegrenzen te houden, en zijn hartland prijsgeeft, verliest het de ene troef waarover het - gebonden als het is door de heilloze driedelige gewestvorming - nog beschikt: met name dat het de meerderheid van België vertegenwoordigt.

De tijd dringt dus en het Vlaams *establishment* moet er alles op zetten om zijn hartland gaaf te houden en zijn tot dusver behaalde autonomie te bewaren en zo mogelijk te versterken, in afwachting van een hypothetische zelfstandigheid op lange termijn. Alhoewel, *In the long run, we are all dead* (Keynes).

Vlaanderen heeft buitenlandse hulp nodig om te overleven....

Tegen het Europees én het Belgisch *establishment* zal Vlaanderen het dus zeer moeilijk hebben om te overleven, zool niet als staat, dan toch als natie. Buitenlandse steun is dan ook essentieel voor Vlaanderen, dat de bijkomende moeilijkheid moet verwerken dat het binnen zijn grondgebied de zogenaamde Europese hoofdstad herbergt. Maar zoals gezegd zullen staten nooit belangeloos naties helpen en daardoor het risico lopen andere staten voor het hoofd te stoten. Dit belang kan trouwens positief (bv. grotere invloed verwerven) of negatief (bv. verzwakken van een concurrent) zijn.

Het Vlaamse politieke *establishment* moet dus op zoek gaan naar bondgenoten en goed motiveren waarom zij hulp zouden bieden. Voor kleine Europese landen of voor Groot-Brittannië kan de groeiende Frans-Duitse invloed op de Europese Unie zo een (negatief) motief zijn, des te meer daar het Europees beleid van België steeds meer afgestemd is op dat van Frankrijk, dat zijn invloed in ons land voortdurend versterkt. *Vide* de Generale Maatschappij en Sabena (waar de samenwerking met Nederland afsprong op de onwil van de Walen, die *Air France* opdrongen). De Walen, die mede het Belgisch internationaal beleid bepalen, willen niet weten van samenwerking met Nederland. Zij hebben daarentegen geen problemen met integratie bij Frankrijk. Voor Vlaanderen zou dit een economische en culturele ramp zijn. Maar ook voor Groot-Brittannië, de traditionele beschermer van de Lage Landen aan de Zee, zou dit wel ongelegen komen. Buitenlandse steun wordt dus best in de eerste plaats in die hoek

gezocht. Vlaanderen kan op zijn strategische ligging wijzen en aantonen dat het een sleutelrol kan spelen in de Britse strijd voor het behoud van het Europees evenwicht. Het kan zelfs aanbieden de niet erg glorieuze, maar veilige, rol van bufferstaat te spelen, die Groot-Brittannië in 1830 eigenlijk België toebedacht had toen het de weduwnaar van kroonprinses *Charlotte* de Belgische kroon aanbod (die bescheiden rol heeft niet belet dat België een enorm prestige genoot, wat Leopold II toeliet in 1885 de rijkdommen van de Congo binnen te rijven). De Duitse inval in 1914 had het neutrale België een fatale slag toegebracht; de fransgerichtheid van de heersende klasse heeft België sedertdien tot een Franse cliënt-staat gemaakt. De liquidatie van *Leopold III* die de Belgische neutraliteit wou herstellen is tekenend voor die verandering. Voor Groot-Brittannië heeft België nog maar weinig waarde meer. Vlaanderen daarentegen kan een belangrijke factor betekenen in het herstel van het Europees evenwicht. Groot-Brittannië heeft dus een objectief belang bij het behoud en de verdere ontwikkeling van Vlaanderen. Maar dit is niet voldoende. Vlaanderen moet ook sympathiek overkomen bij de Britse publieke opinie.

....maar heeft hiervoor een goed imago nodig

In deze democratische tijden waar de opinie een grote invloed uitoefent op de politieke leiders, kan immers geen enkel land, ook wanneer het er belang bij heeft, zich veroorloven een Staat of een natie te steunen met een slecht imago. Het voorbeeld van Kroatië geeft dit aan. Dit land werd niet aanvaard als een van de eerste zes kandidaat-lidstaten, alhoewel het objectief voldoet aan de EU-toetredingsnormen, het staat zelfs niet bij de reserve van de meer achtergebleven landen, officieel, omdat het zijn kandidatuur niet gesteld heeft. Dit zal wel waar zijn, maar niemand is dupe van dit diplomatiek antwoord: de ware reden is vermoedelijk dat de Serviërs en hun stille bondgenoten (Frankrijk, Italië) het democratisch imago van Kroatië onherstelbaar besmeurd hebben bij de internationale media en president *Tudjman* daar niet om maalde. Meer zelfs, door zijn onhandig woordgebruik heeft hij daar zelf toe bijgedragen. In tegenstelling tot zijn Bosnische collega *Izetbegovitsj*, die zeker niet minder radicaal is, maar zijn internationaal imago beter verzorgde. Nochtans kunnen wij getuigen dat bv. de Kroatische pers een vrijheid (en zelfs een vrijpostigheid, zie de *Feral Tribune*) geniet die bij ons ondenkbaar is. Duitsland, dat Kroatië gesteund had in zijn stap naar onafhankelijkheid, kon het niet meer bijstaan als kandidaat-lidstaat van de EU. Een andere gewezen Zuid-Slavische deelstaat, Slovenië, heeft daarentegen van bij het begin conform de in het Westen geldende democratische normen gehandeld en dit op alle mogelijke internationale fora beklemtoond. Het kwam dan ook zonder problemen in aanmerking als kandidaat-lidstaat.

Een andere internationale *paria* is Slovakije waarvan de eerste-minister, de gewezen bokser *Meciar* het door zijn weinig parlementaire stijl verkorven had bij de internationale pers, die hem een gebrek aan democratie verweet. Een verwijt dat niet helemaal terecht was, want *Meciar* trad af nadat hij in vrije verkiezingen was weggestemd. Tsjechië, de aanstichter van de scheiding, staat daarentegen veel gunstiger aangeschreven bij de internationale gemeenschap, alhoewel die aanvankelijk terughoudend stond tegenover de scheiding. Reeds onder het communisme placht het Tsjechische *establishment* zijn internationale relaties uitstekend te verzorgen; tevens liet het nooit na zijn Slovaakse partner af te schilderen als weinig democratisch. Zodat de internationale gemeenschap zich na de scheiding en het aan de macht komen van *Meciar* in haar vooroordelen

bevestigd voelde. Tsjechië had bovendien het voordeel dat het de hoofdstad Praag omvatte, waar de internationale gemeenschap haar vertegenwoordigers had. Het belangrijkste was echter dat onmiddellijk na de "fluwelen revolutie", Tsjechië een campagne op touw gezet had om de internationale gemeenschap ervan te overtuigen dat het een natie met verantwoordelijkheidszin was, waarop kon worden vertrouwd dat zij de internationale orde niet zou verstoren.

Uit de vergelijking Kroatië/Slovenië, en meer nog Tsjechië/Slovakije kan ons inziens het Vlaams *establishment* nuttige lessen trekken met betrekking tot het te volgen gedrag tegenover het buitenland. Het risico bestaat immers dat Vlaanderen, waarvan de hoofdstad een Frans-Belgisch bastion is, terecht komt in hetzelfde internationaal verdomhoekje als Kroatië of Slovakije. Ook een onverdachte waarnemer als *Kas Deprez*⁶ meent dat Vlaanderen (zonder Brussel, voegt hij er aan toe) een internationale *paria* dreigt te worden zoals Slovakije.

Wie geregeld buitenlandse fora bezoekt moet inderdaad vaststellen dat het Vlaams imago beslist slechter wordt. Daarvoor bestaan ons inziens twee voorname redenen: het verwarrende imago van Vlaanderen dat, alhoewel het de meerderheid vormt in België, zich blijft gedragen als een minderheid, en de besmeuringscampagne van Franssprekende kringen tegen Vlaanderen waarop het Vlaams establishment te weinig weerwerk geeft.

Vlaanderen: een meerderheid die zich gedraagt als een minderheid

Vroeger was Vlaanderen internationaal onbekend, tenzij als een geografische streek met een prachtig historisch en artistiek verleden, een beetje zoals Toscane nu. Daar kwam verandering in met de eerste Vlaamse regering onder minister-president *Gaston Geens*, die op een uitstekende wijze Vlaanderen economisch in de wereld op kaart bracht. Zij kon daarbij steunen op het voorbereidend werk van het Vlaams bedrijfsleven en van de Vlaamse economische pers (*Financieel-Economische Tijd; Trends*), wellicht de enige kwaliteitspers waarover Vlaanderen beschikt. Dank zij dit jarenlange werk geniet Vlaanderen thans over een onmiskenbaar economisch prestige in de wereld.

Wat echter ontbreekt is een politiek imago. Dat is voor het buitenland bijzonder verwarrend. Reeds lang, o.a. onder invloed van flaminganten die zeer actief waren op allerlei congressen over nationale minderheden, wist men dat Vlaamse nationalistische streken voor het overleven van hun volk, een beetje zoals de Ieren vroeger, of de Basken. Ware deze strijd toen uitgemond in onafhankelijkheid, dan zou de Vlaamse Staat ongetwijfeld op een enorme sympathie hebben kunnen rekenen in het buitenland zoals thans steeds de Ierse Republiek.

In de jaren zestig ging de internationale aandacht vooral naar de "Belgische taal-twisten", maar daar werden nog geen politieke conclusies aan verbonden.

Vanaf de jaren tachtig gaat het politiek beeld van Vlaanderen totaal de mist in. De achtereenvolgende staatsvormingen hadden het bestaan onthuld van een Vlaamse deelstaat. Men weet ook dat dit het meest welvarend gewest is, dat de Vlamingen in België de meerderheid vormen en op alle gebieden leidinggevend zijn.

Tegelijkertijd stelt men echter vast dat de Vlamingen zich blijven verdedigen tegen verdrukking. Dit is voor de internationale gemeenschap totaal onbegrijpelijk. Die vraagt zich af, aldus *dr. Yvo J.D. Peeters*, expert bij de Raad voor Europa voor de taal- en cultuuraspecten van grensoverschrijdende samen-

werking⁷, "hoe het mogelijk is dat een volk dat [...] in de Federale regering de sleutelposities van Eerste Minister, Minister van Binnenlandse Zaken en van Buitenlandse Zaken alsmede van Justitie bekleedt niet in staat is zichzelf te vrijwaren van taaldiscriminatie en zich in zijn hoofdstad tot tweederangsburgers laat degraderen". De betogen dat de Vlamingen zich nog moeten verdedigen tegen discriminatie komen dan ook ongeloofwaardig over en lokken misprijzen uit. Zij geven munitie aan het Frans-Brusselse politieke establishment dat o.a. via de Franstalige pers (zowat de enige pers die de buitenlandse diplomaten- en journalistenkolonie in Brussel leest), de Vlamingen sedert jaar en dag afschildert als hypokrieten die eigenlijk de Franstalige minderheid verdrukken.

Het pijnlijke en groteske incident rond het verslag-Columberg in de parlementaire vergadering van de Raad van Europa toont aan hoe gevaarlijk deze toestand wel is. Vlaanderen is daar ei zo na aan een veroordeling ontsnapt. Nu de Franstaligen een nieuw offensief ingezet hebben tegen de Belgische taalwetten (die zij nota bene zelf in grote meerderheid goedgekeurd hebben) is het alle hens aan dek geroepen om een strategie te ontwikkelen ter verbetering van ons politiek imago in het buitenland.

De Vlaamse regering is enkele jaren geleden gestart met het loffelijk initiatief om mooi-ogende brochures in het Frans en het Engels over Vlaanderen te verspreiden bij buitenlandse journalisten, diplomaten, enz. Inhoudelijk wordt veel aandacht besteed aan de kunsten, de economie, de toeristische troeven van Vlaanderen, maar op politiek vlak stellen de brochures zich strict neutraal op. Ook Kroatië doet dit, zonder dat zijn imago er veel beter van wordt. De doelgroepen zijn te *blasé* om dit niet te doorzien als propaganda. De officiële brochures van de Franstalige Gemeenschap zijn directer en gaan polemische onderwerpen, o.a. het verweer tegen Vlaanderen, niet uit de weg. Bij de internationale gemeenschap scoren zij dan ook beter dan hun Vlaamse tegenhangers.

Eigenlijk kan Vlaanderen zijn imago in het buitenland niet verbeteren zolang zijn politieke leiders zich niet gedragen als wat zij zijn, de vertegenwoordigers van de meerderheid in het land, die zoals in elke normale parlementaire democratie, haar wetten oplegt, haar belangen verdedigt, kortom, zich gedraagt als de legitieme gezagsdrager van een staat in wording. Elk idealisme is daarbij uit den boze en komt als onvolgroeid over. Het anti-militarisme van de Vlaamse Jeugd-raad kan verontschuldigd worden door de jeugdige leeftijd van de leden; dat cultuurminister *Luc Martens* dit voorbeeld volgt getuigt van onvolwassen staatsmanszin.

De aanval is de beste verdediging

Pas wanneer het zich zelfverzekerd en volwassen gedraagt, kan Vlaanderen in diplomatieke nota's en op internationale fora met enige kans op succes de Frans-Brusselse aantijgingen weerleggen. Het kan dan met cijfers en feiten bewijzen dat zoals *dr. Yvo Peeters* in *De Brusselse Post* stelt, het sinds 1962 7% van zijn historisch grondgebied aan Wallonië afgestaan heeft; dat het jaarlijks zowat 200 miljoen BEF besteedt aan het Franstalig onderwijs op eigen grondgebied, terwijl de Waalse overheid weigert te betalen voor een volledig wettelijk opgericht Vlaams schoolje in Komen; dat Franstaligen mogen zetelen in de Vlaamse Raad, terwijl Vlamingen die verkozen werden in het Waals parlement *manu militari* buitengezet werden, enz.

Zoals hiervoor gesteld, beschouwt de internationale gemeenschap de parlementaire natie-staat als de meest stabiele. Zij hecht immers groot belang aan internationale stabiliteit en het behoud van de grenzen. Daarom is het essentieel dat Vlaanderen waarborgt dat het afziet van geweld om het verloren gegane grondgebied terug te winnen en dat het de bestaande grenzen zal eerbiedigen.

Door de internationale gemeenschap te waarborgen dat zij de taalgrens als de definitieve grens van Vlaanderen beschouwen zouden de Vlaamse politieke leiders aantonen dat Vlaanderen een betrouwbare medespeler kan zijn in het concert der volkeren.⁸

Groot-Brittannië, onze beste partner

Met andere woorden, zelfs indien het nog geen staat is - en het zich laat aanzien dat dit nog niet voor binnenkort is - moet Vlaanderen nu reeds als een normale staat optreden en gebruik maken van de bevoegdheden waarover het nu reeds beschikt om afspraken te maken met die staten met wie het gedeelde belangen heeft. Dat kan zelfs Frankrijk zijn, alhoewel dat land door de eeuwen heen de grootste bedreiging vormde voor onze eigenheid. Dit wil niet zeggen dat, geplaatst voor de nieuwe realiteit van een Vlaamse autonome entiteit, de meesters in de diplomatie die de Fransen zijn, geen vriendschappelijke betrekkingen zouden willen aanknopen met Vlaanderen, stoelend op eenieders eigenbelang. Vlaanderen kan zich in zijn verhouding tot Frankrijk spiegelen aan de houding van Finland tegenover Rusland: ook Finland heeft zich niet aggressief, maar assertief, geëerbiedigd gemaakt bij de grotere buur. Gezien de Franse buitenlandse politiek al eeuwenlang stoelt op de kracht van de Franse taal, kunnen ongetwijfeld akkoorden met dat land tot stand komen, waarbij de wederzijdse talen geëerbiedigd worden. Door bijvoorbeeld een nieuwe ambassadeur aan te stellen die beter Nederlands spreekt dan veel Franstalige Brusselaars geeft o.i. Frankrijk een signaal dat het nu reeds Vlaanderen als een ernstige gesprekspartner beschouwt.

Onze andere grote buur, Duitsland, blijft wellicht onze belangrijkste handelspartner en de relaties met dat land dienen de grootste aandacht te krijgen. Toch valt het te hopen dat het idealistische *geschwärm* uit de Vlaamse ontvoeringsstrijd dat ons zoveel parten speelde verdwenen is met de Vlaamse overgang van natie tot staat in opbouw. Overigens zal ongetwijfeld nog veel water door de Spree vloeien vooraleer de nieuwe "Berlijnse Republiek" over haar oorlogstrauma heen is. Tot zolang zal Duitsland zich niet willen bemoeien met wat het als de achterkeuken van Frankrijk beschouwt.

De bevoorrechte politieke partners van Vlaanderen blijven de kleine Europese landen zoals Nederland en vooral Groot-Brittannië, de enige mogendheid die belang heeft bij het voortbestaan en zelfs de ontwikkeling van een Vlaamse politieke entiteit.

Een diplomatieke actie bij staten en internationale organisaties volstaat niet; zij moet bovendien gepaard gaan met een voorlichtingscampagne bij de grote spraakmakende media.

De vierde macht: de internationale media

Zoals het voorbeeld van Kroatië en Slowakije aantoonde, stoelt het buitenlands beleid van de democratische landen dikwijls op het al dan niet positieve beeld dat hun openbare opinie zich vormt over een bepaalde Staat. Die beeldvorming

wordt steeds meer gemaakt door de media. De rol van het Amerikaanse televisie-station CNN bij de beïnvloeding van het Amerikaans beleid inzake Bosnië of Irak, moet niet onderstreept worden. Er werd reeds gewezen op het succes van het Tsjechische politieke establishment dat de internationale pers in Praag onder een niet aflatende stroom van vriendelijke beïnvloeding bedolf.

In Vlaanderen werd tot dusver dit zeer belangrijk werk overgelaten aan het privé-initiatief. De enorm verdienstelijke rol van enkele journalisten met goede contacten met de buitenlandse media dient hierbij onderstreept te worden. Het verbeterde beeld dat sedert een paar jaar in de grote Amerikaanse pers opgehangen wordt van Vlaanderen is grotendeels aan hen te danken. Van de andere kant zijn er buitenlanders die in Vlaanderen goed ingeburgerd zijn en die in boeken of brochures de Vlaamse ontvoeringsstrijd met begrip behandelen, zonder delicate politieke aspecten uit de weg te gaan. Wij denken aan de voortrekkerrol van Patricia Carson⁹ of aan het onvoldoend gewaardeerde werk van prof. Vladimir Ronin¹⁰ die al geruime tijd een Russische reisgids klaar heeft voor Antwerpen en Brussel. Als men beseft hoe belangrijk de eerste indruk is voor het imago van het land dat je bezoekt, zou de Vlaamse regering bij voorrang dergelijke initiatieven moeten steunen.

Een ander voorbeeld van privé-initiatief dat inmiddels gelukkig wel nagevolgd werd door de Vlaamse regering is de Vlaamse persknipselkrant in verschillende talen van de *Vlaamse Volksbeweging* (VVB) die naar buitenlandse journalisten in België gestuurd wordt. Een nadeel van deze publicatie is wel dat de plaatselijke correspondenten van buitenlandse kranten soms reeds lang in Brussel wonen en opgegaan zijn in het Frans-Brussels *sociëtleven*. Hun berichtgeving over België is dan ook dikwijls eenzijdig. Rechtzetting rechtstreeks naar de redactie kan wonderen verrichten... Hetzelfde geldt voor boeken geschreven door buitenlanders die onze taal niet kennen. Wij hebben dit zelf herhaaldelijk ervaren.

Een middel om dit te ondervangen is het organiseren van een Vlaamse informatiedienst naar de grote buitenlandse opiniekranten in de taal van die kranten. Het *Vlaams Komitee voor Brussel* (VKB) had het opzet om een dergelijke dienst op touw te zetten mits gebruik te maken van Internet. Bij gebrek aan middelen, kwam het initiatief niet helemaal van de grond. Dergelijke taak kan echter ook de Vlaamse regering nu reeds, zonder bevoegdheidsuitbreiding, aan.

Concrete actie op het terrein: Enkele case-studies

a) Taal is belangrijk

Het Vlaamse politieke *establishment* zou bijzondere aandacht moeten hebben voor de beeldvorming over onze taal. Het valt nog steeds te vaak voor dat men in het buitenland niet weet dat in Vlaanderen Nederlands gesproken wordt, de taal van 21 miljoen mensen, meer dan alle Scandinavische talen samen. Het psychologisch belang hiervan is niet te onderschatten. Welke schade aan het Vlaamse imago toegebracht wordt doordat bijvoorbeeld het Nederlands geen werktal is in de Europese instellingen in Brussel, en de Euro-ambtenaren en -journalisten dan ook de noodzaak niet inzien om al was het maar een passieve kennis te bezitten van onze taal, toont bijvoorbeeld het boek aan van Bernard Connolly¹¹ over de Europese Muntunie, waarin deze hoge EU-ambtenaar aan de hand van een artikel in *Le Soir* de Vlamingen verwijt dat zij in de rand van Brussel "ethnische zuiveringen" plegen en hierbij gebruik maken van "nazi" plannen. *Le Soir* publiceert overigens stelselmatig gelijkaardige uitlatingen van "eurokraten"

die in de Vlaamse rand van Brussel wonen. Vooral wanneer die "Europeanen" journalisten zijn, kan dit catastrofale effecten hebben voor het Vlaamse imago. De Vlaamse officiële instanties moeten dan ook voortdurend de internationale positie van onze taal verdedigen; de beste wijze om resultaat te boeken is aan te dringen opdat het Nederlands waar mogelijk gebruikt wordt als officiële taal. De Vlaamse regering kan dit nu reeds, zonder bijkomende grondwetswijziging. In een tijd toen België nog een eenheidsstaat was, sprak wijlen minister *Hendrik Fayat* op internationale vergaderingen Nederlands - het leverde hem kritiek op vanwege de Franstalige Brusselse pers, maar hij had haar op zijn tanden. Vele jaren later durft weer een minister, met name Brigitte Grouwels op een beschaafde maar assertieve wijze het Nederlands verdedigen; spijtig genoeg kan zij dit alleen maar in Brussel doen.

b) Brussel of Bruxelles?

De Vlaamse regering zou een kleine bijdrage kunnen leveren om die indruk te wissen door een campagne op touw te zetten bij bepaalde Europese landen die de benaming van de hoofdstad van Vlaanderen in hun taal vervangen door de Franse vertaling, zelfs wanneer dit vloekt met hun taaleigen. Zo verving Denemarken (onder invloed zegt men van Deense Eurokraten) het Deense "*Bryssel*" in officiële teksten door "*Bruxelles*"; na een campagne van onder meer het VKB beginnen nu toch bepaalde Deense organisaties opnieuw "*Bryssel*" te gebruiken. Hetzelfde geldt, *mutatis mutandis*, voor Italië, dat tijdens het fascistische bewind "*Brusselle*" verving door "*Bruxelles*", alhoewel het oude "*Brusselle*" nog steeds in zwang is in literaire werken en bij de bevolking. Ook de internationale spoorwegen luchtvaartmaatschappijen naar Italië volgen dit voorbeeld. Dat dit voor Fransstaligen niet onbelangrijk is toont de heftige reactie van *Le Soir* toen het VKB hierover de Italiaanse pers aangeschreven had. Kroatië verving recent "*Brussel*" door "*Bruxelles*", alhoewel de letter x niet bestaat in het Kroatisch. De Serviërs daarentegen gebruiken nog steeds de cyrillische tegenhanger van Brussel. In de Sovjet-Unie was er in de laatste jaren van het communisme een tendens om de cyrillische tegenhanger van "*Bruxelles*" te gebruiken in plaats van het traditionele "*Brussel*". Zoals gezegd hebben organisaties als het VKB niet zonder succes acties gevoerd om de Europese Staten aan te zetten de naam van Brussel in hun eigen taal te gebruiken (met het argument dat zij zodoende "geen partij" kiezen in het Belgisch taalconflict), maar deze actie zou veel meer effect sorteren mocht de Vlaamse regering er zich achter zetten.

Besluit: Meer assertiviteit gewenst

Vlaanderen bevindt zich in de precaire overgangsfase van natie naar staat. Zonder een doelgerichte strategie kan dat even goed de onafhankelijkheid betekenen als het einde. Niet alleen omwille van de ingebakken vrees van de internationale gemeenschap voor een verstoring van de internationale orde, maar vooral wegens het bestaan van een zich uitbreidend Euro-Brussel in hartje Vlaanderen. Het is dan ook een illusie te denken dat de Vlamingen verder kunnen timmeren aan hun confederale staat zonder zich iets aan te trekken van de internationale gemeenschap. Alleen kunnen zij niet ontsnappen aan de opslorping (*par Europe interposée*) door Frankrijk; integendeel het Vlaamse establishment moet dringend op zoek gaan naar bondgenoten. Afgezien van Nederland en de andere kleine democratieën, ligt er maar één mogendheid voor de hand, Groot-Brittannië, dat bovendien in de rug gedekt is door zijn traditione-

le alliantie met de Verenigde Staten. Vlaanderen kan voor deze steun goede argumenten aanbrengen, zoals zijn essentieel belang voor het evenwicht in Europa en zijn strategische ligging. Vermits Belgische diplomaten, hoe goed ook gemotiveerd, toch steeds het standpunt van de federale regering moeten vertolken, is het nodig dat Vlaanderen, al was het officieus, zijn buitenlandse vertegenwoordigingen vermenigvuldigt en hen ruime bevoegdheden geeft.

De potentiële bondgenoten zullen echter Vlaanderen niet kunnen helpen als dit geen goed imago heeft, en aan dat imago schort internationaal nog wat. Er zijn de Frans-Brusselse kuiperijen; er is het verwarrend beeld van een meerderheid die als minderheid optreedt, wat doet twijfelen aan de ernst van een zelfstandig handelend Vlaanderen.

Om dit negatief beeld te verbeteren, moet de Vlaamse regering een assertief beleid voeren in het buitenland, hierbij gebruik makend van de taal en de stijl die de internationale gemeenschap begrijpt. Zij moet zelfverzekerd, niet verdedigend, beklemtonen dat zij haar verantwoordelijkheid opneemt als vertegenwoordiger van de meerderheid in België en erop wijzen dat haar beleid tegenover Wallonië en Franstalig Brussel conform is aan de normen van de parlementaire rechtsstaat. Zij moet ook beklemtonen dat zij de grenzen van Vlaanderen als definitief beschouwt. En zelf het voorbeeld geven door metterdaad een assertief Vlaams beleid te voeren in haar buitenlandse betrekkingen, zoals het ontwikkelingsbeleid of waar mogelijk het Nederlands te valoriseren. Pas dan kan de Vlaamse natie met vrouwen de koers wenden naar de verdere verzelfstandiging en aanvaard worden als een volwaardige partner in het concert der volkeren.

¹ prof. dr. E.R.C. Van Bogaert, *Volkenrecht*, Elsevier, 1973)

² o.a. Johann G. Fichte in zijn beroemde *Reden an die Deutsche Nation*; Heinrich Heine: *Deutschland, ein Wintermärchen*, enz.

³ o.a. John Laughland: *The Tainted Source*, wederuitgave in pocketvorm, Warner Books, Londen, 1998

⁴ Biez Tzenzoeri, *Roekskii Vopros k Kontsoe XX Veka*, Moskva, uitg. *Golos*, 1995

⁵ Vastgoedmakelaar *Jones Lang Wootton* in *Vlan* 15.4.92

⁶ *De Standaard*, 16.1.98

⁷ *De Brusselse Post*, juni 1998

⁸ Een uitdrukking uit het post-napoleontisch tijdvak die de zucht naar stabiliteit van de internationale orde weerspiegelde; in de twintigste eeuw kreeg zij in de Volkerenbond en de Verenigde Naties concrete vorm.

⁹ Met haar bekende *Fair Face of Flanders*, Story-Scientia, Gent, 1969

¹⁰ *Strana Sineji Ptitsi, Ruskie v Belgii*, Moskva, uitg. Naoeka, 1995

¹¹ *The rotten heart of Europe*, (EMU), Faber & Faber, Londen, 1995

De katholieke Vlaamse oud-hoogstudentenbeweging

Wilfried Weets

Als Vlaamsgezinde drukingsgroep van universitair afgestudeerden kent men thans het *Verbond der Vlaamse Academici* (VVA). Het in 1960 ontstane VVA is de verderzetting van een veel oudere beweging, die haar wortels heeft in de katholieke Vlaamse studentenbeweging.

1. De Oud-Hoogstudentenbonden en de Katholieke Vlaamse Landsbond

Onder impuls van jonge afgestudeerden, oudgedienden van de studentenbeweging, onstond omstreeks 1885 de landdagbeweging, een interne Vlaamsgezinde oppositiestroom in katholieke rangen. Vooral de onvoldoende geachte vernederlandsingsmaatregelen in het katholiek onderwijs en de trage voortgang van de taalwetgeving was de landdagbeweging een doorn in het oog. Het is binnen deze context dat wij de oprichting dienen in december 1886 te situeren van de *Oud-Hoogstudentenbond van West-Vlaanderen*, door de Brugse advocaat Emiel de Visschere. Door het organiseren van landdagen, later ook van gowdagen, en het versturen van betogen, heeft de bond een grote invloed gehad op de Vlaamse Beweging en de scholierenbeweging in deze provincie. Oudstudenten speelden ook een belangrijke rol in de *Vlaamse Katholieke Landsbond* (na 1908 *Katholieke Vlaamse Landsbond*), de in september 1890 opgerichte koepel van katholieke Vlaamsgezinde strijdverenigingen.

Naar het voorbeeld van West-Vlaanderen werden Oud-Hoogstudentenbonden opgericht in Antwerpen (1901), Oost-Vlaanderen (1902), Brabant en Limburg (1907). Deze gowbonden hadden aanvankelijk ieder hun eigen taak. Begin 1908 bundelden de Oud-Hoogstudentenbonden hun krachten en richtten zij het *Katholiek Vlaams Secretariaat* op dat de *Katholieke Vlaamse Landsbond* (KVL) nieuw leven inblies. De KVL ontpopte zich tot een belangrijke Vlaamsgezinde politieke drukingsgroep in de katholieke zuil. Het Secretariaat te Antwerpen - van 1910 tot 1913 had Ernest Claes er de leiding - gaf het mededelingsblad *Tijdingen* uit alsook verschillende brochures, onder meer in verband met de vernederlandsing van het onderwijs, de universiteit van Gent en het leger. Vanaf 1908 groeide het contact met de Leuvense studentenbeweging. De oudstudentenbonden steunden het KVHV financieel en brachten de studenten een grotere belangstelling voor de taalstrijd bij. De radicalisering onder de studenten leidde op 9 mei 1909 tot incidenten bij de viering van het vijfenzeventigjarig bestaan van de Leuvense universiteit: voor de eretribune, waarop ook kardinaal Mercier had plaatsgenomen, scandeerde het KVHV "*Wij eisen Vlaams op de Hogeschool*". Op dezelfde dag hielden de Katholieke Vlaamse Oud-Hoogstudentenbonden een algemene vergadering te Leuven waar de vernederlandsing van de Gentse universiteit en de geleidelijke splitsing van de Leergangen te Leuven werd gevraagd. Naast algemeen voorzitter Arn. Hendrix, voerden ook L. Dosfel, Fr. Nuyens, A. Habets en H. Baels er het woord. Op 2 februari 1911 werd nogmaals een algemene vergadering te Leuven gehouden, gewijd aan de vernederlandsing van de Gentse universiteit. Toen de KVL vanaf 1912 door de oprichting van arrondissementenbonden ook niet-academisch gevormden begon op te nemen, verloor hij zijn karakter van oud-studentenvereniging, hoewel oudstudenten steeds aan de leiding bleven. In 1914, aan de vooravond van de Eerste Wereldoorlog telden de vijf gowbonden samen meer dan 700 leden.

2. Van KVOHV naar VVA

Op 12 juni 1916 sprak een algemene vergadering van de Katholieke Vlaamse Oud-Hoogstudentenbonden te Brussel zich uit voor een heropening door de Duitse bezetter van een vernederlandsde Gentse universiteit. 36 aanwezige leden ondertekenden de motie; de overgrote meerderheid bleef echter afwezig. Ten gevolge van de oorlog en de betrokkenheid van tal van vooraanstaande leden, zoals R. Speleers, L. Dosfel en K. Heynderickx, bij het activisme, hield de activiteit van de oud-hoogstudentenbonden, de West-Vlaamse uitgezonderd, na 1918 op.

In april 1924 werd in Leuven, na afloop van een Groot-Nederlands studentencongres, de Vlaamse student Berten Vallaeys door een Franstalige medestudent neergeschoten. De academische overheid trof geen sancties tegen de dader, maar vaardigde een verbod uit op alle publieke studentenmanifestaties. Toen KVHV-praeses Paul Beeckmen tegen deze maatregel, "*die uitsluitend tegen de Vlaamse studenten scheen te zijn gericht*", protesteerde, werd hij prompt van de universiteit gestuurd. Dit was het begin van een scherp conflict tussen het KVHV en de academische overheid. Naar aanleiding van de Leuvense studentenrevolte (1924-25) werden in het najaar van 1924 door vooral jonge afgestudeerden de Oud-Hoogstudentenbonden van Antwerpen (met o.a. Jozef Muls, Andries van Pompaey en Berten Pil) en van Oost-Vlaanderen heropgericht, ditmaal op grondslag van de *Rooms Katholieke Vlaams Nationale Vereniging* van Lodewijk Dosfel. Ook in de West-Vlaamse bond traden met o.a. de 'oud-blauwvoeter' Hendrik Persyn en de latere *Verdinaso*-leider Emiel Thiers - beiden behoorden tot de *R.K. Vlaams Nationale Vereniging* - de nationalisten op het voorplan. Op 9 november vaardigde de Oud-Hoogstudentenbond van Antwerpen een motie uit tegen het gezagsmisbruik van de academische overheid en op 16 november kreeg het KVHV de steun van de West-Vlaamse bond, die voor het eerst dreigde met een financiële boycot van de universiteit. Op 18 december 1924 werd in Leuven een strijdmeeting georganiseerd door het KVHV met medewerking van de drie oud-hoogstudentenbonden. De oudstudenten J.A. Spincemaille, J. Laureys, J. Stryckers en H. Borginon voerden er het woord en beloofden de studenten daadwerkelijke steun in hun conflict met de academische overheid.

Toen het KVHV op 20 februari 1925 effectief tot een financiële boycotactie van de universiteit overging - de bevolking werd opgeroepen de jaarlijkse omhaling in de kerken te boycotten - leidde dit in mei 1925 tot een scheuring in de Oud-Hoogstudentenbond van West-Vlaanderen. Eerder was reeds in Antwerpen een tweede *Katholieke Vlaamse Oud-Hoogstudentenbond* tot stand gekomen (februari 1925), die de steun kreeg van de meeste van de vooroorlogse bestuursleden en zich beschouwde als de enige legitieme voortzetting van de vooroorlogse bond. Het ging hier om een conflict tussen de (veelal) jongere, geradicaliseerde, nationalistische generatie en de vooroorlogse traditioneel flamingante strekking. Een scheiding der geesten zoals die zich in die jaren in zowat alle katholieke Vlaamsgezinde rangen aan het voltrekken was. De daaropvolgende jaren zouden de Oud-Hoogstudentenbonden echter niet veel tekenen van leven meer vertonen.

Om de oud-studentenbeweging nieuw leven in te blazen richtte KVHV-praeses Piet Meuwissen in 1933 de *Oud-Studentenbond Leuven* (OSB) op. Orgaan van

de bond werd *Ons Leven's Oud-Studentenblad*; er verschenen slechts zes nummers (tussen mei en december 1933). De OSB kwam niet echt van de grond. Op 15 december 1935 werd te Antwerpen een *Katholieke Vlaamse Oud-Hoogstudentenbond* gesticht. Deze bond voerde besprekingen met de OSB-Leuven en belegde met hem een vergadering te Brussel op 8 maart 1936, waar men overging tot de oprichting van een landelijk *Katholiek Vlaams Oud-Hoogstudentenverbond* (KVOHV). De OSB zou voortaan de oud-ledenorganisatie van KVHV-Leuven zijn. De OSB-voorzitter werd Mon de Goeyse.

Het KVOHV stelde zich op het principe dat minimaal een federatieve omvorming van België diende te worden doorgevoerd. Het Verbond met professor Hendrik Jozef van de Wijer als voorzitter en mr. Jozef Custers als secretaris, werd organisatorisch sterk uitgebouwd met een centrale raad, vijf gouwbonden, verscheidene gewestelijke afdelingen en een vast secretariaat. Het richtte ook een *Studiecomité* op. Spreekbuis van het KVOHV werd het weekblad *Nieuw Vlaanderen*, waarin *Tijdingen* van het Verbond verschenen. Met de groep Leuvense hoogleraren rond professor van de Wijer (waaronder Gaston Eyskens), die de redactie van *Nieuw Vlaanderen* verzorgden, ijverde het KVOHV voor een Vlaamse Concentratie. Gelegen in het min of meer nationalistische randgebied van de katholieke zuil konden zij immers een brugfunctie vervullen tussen de katholieke partij en het *Vlaams Nationaal Verbond* (VNV). Na de parlementsverkiezingen van 24 mei 1936, die de links-rechtstegenstelling deden toenemen, werd op 19 juli in Leuven een *Congres van de Vlaamse Concentratie* gehouden, dat zich uitsprak voor een "machtsconcentratie ter gemeenschappelijke verdediging van het Vlaamse volksbestaan en voor een maatschappelijke orde op christelijke, solidaristische grondslag".

Het KVOHV, dat in 1939 ca. 1.300 leden telde, bleef tot aan de Tweede Wereldoorlog een belangrijke drukingsgroep, en droeg in sterke mate bij tot het propageren van de federalistische gedachte. Er werd ook werk gemaakt van de uitbouw van een Vlaams society-leven: politieke diners, galabal, tuinfeest, zomerfeest, ... Nauwe banden met de Vlaamse studentenbeweging resulteerden in mei 1938 in de oprichting van een *Vlaams Academisch Verbond* (VAV), dat het KVHV en het KVOHV overkoepelde. Een eerste resultaat dat het VAV op zijn actief mocht schrijven was de omvorming van de *Union Nationale des Etudiants de Belgique* (UNEB) tot de *Federatie der Studenten in België*, bestaande uit twee autonome verenigingen: de *Association des Etudiants d'Expression française* en de *Vereniging der Vlaamse Studenten* (VVS).

De activiteit van het KVOHV werd tijdens de Tweede Wereldoorlog stilgelegd en bleef daarna een tijd verlamd, daar verscheidene vooraanstaande figuren door repressiemaatregelen werden getroffen. Pas op 18 maart 1951 werd de eerste algemene vergadering belegd te Brussel, onder voorzitterschap van Nobelprijswinnaar prof. Corneel Heymans. Intussen was in juli 1950 in Antwerpen onder impuls van meester Walter Bouchery een *Vlaams Oud-Hoogstudentenverbond* (VOHV) opgericht door KVOHV-leden, die niet langer wilden wachten om opnieuw van wal te steken. Voorzitter van dit nieuwe Verbond was Jules Spincemaille. Daar dit verbond wenste open te staan voor alle Vlaamse intellectuelen zonder ideologisch onderscheid, wilde de Antwerpse groep niet langer het predicaat 'katholiek' behouden. Tevens verweet zij het KVOHV te veel onder invloed te staan van de 'verruimingspolitiek' van de CVP, daar het het vooroorlogse federalistisch standpunt niet langer wenste te handhaven.³ Als derde

reden was er de vrees voor 'clericale bevoogding' vanwege de kerkelijke hiërarchie.

Het KVOHV en het VOHV bestonden een tijdlang naast elkaar doch smolten op 2 mei 1951 samen tot het *Algemeen Vlaams Oud-Hoogstudentenverbond* (AVOHV), met prof. Heymans als voorzitter en Spincemaille als ondervoorzitter. In november 1960 werd het AVOHV omgedoopt in het *Verbond der Vlaamse Academici* (VVA). Ook het VVA zou zich ontpoppen tot een belangrijke Vlaamsgezinde drukingsgroep met acties rond amnestie, de taalwetten, het federalisme, de splitsing van de Leuvense universiteit, de oprichting van een universiteit te Antwerpen en in Limburg...

Besluit

Het waren hoofdzakelijk figuren, die hun eerste sporen in de studentenbeweging (KVHV en AKVS) verdiend hadden, die een leidende rol speelden in de Vlaamse oud-studentenbeweging. Doorheen de geschiedenis van deze beweging kan men een evolutie onderscheiden. Voor 1914 was de beweging op de eerste plaats een Vlaamsgezinde drukingsgroep binnen de katholieke partij. In de jaren '20 opteerde men voor een politiek nationalisme, wat leidde tot een conflict met de traditionele flaminganten. In de jaren '30 wenste men de tegenstellingen opnieuw te overstijgen in het streven naar een 'Vlaamse Concentratie'. Na de Tweede Wereldoorlog werd de beweging op pluralistische leest geschoeid, al bleef de grote meerderheid van de leden uit een katholiek milieu komen. Waar de beweging voor 1914 eerder provincialistisch was, kende zij vanaf de jaren '30 een strakkere organisatie. Voor de Eerste Wereldoorlog lag het zwaartepunt in West-Vlaanderen, daarna in Antwerpen.

¹ Deze incidenten zouden tot een eerste ontbinding van het KVHV door de academische overheid leiden.

² De links-rechtspolarisatie werd ook in de hand gewerkt door de internationale situatie: het uitbreken van de Spaanse Burgeroorlog en het aantreden van een linkse volksfrontregering in Frankrijk.

³ Bij de parlementsverkiezingen van 1949 had de CVP in het kader van haar 'verruimingspolitiek' enkele door de repressie getroffen, nationalistische politici op haar lijsten gezet: de bekendste zijn V. Leemans, E. De Winter, J. Custers en L. Delwaide. De bedoeling was aldus het politiek dakloze Vlaams-nationale electoraat binnen te halen.

Alasdair MacIntyre en het communautaristische discours

Alain Mouton

Wanneer men iemand vraagt wat hij onder liberalisme verstaat, zal men in negen van de tien gevallen hetzelfde antwoord krijgen: liberalisme staat voor een economisch systeem gebaseerd op de principes van de vrije markt. Een definitie die bij de bevolking algemeen aanvaard wordt en - met uitzondering van extreem-links, een aantal rechts-radicalen en bepaalde strekkingen binnen de groene beweging - door iedereen die zich op het politieke forum begeeft als een vanzelfsprekendheid wordt beschouwd. Kritiek op de vrije markt is aan het einde van de 20ste eeuw een uitzondering geworden.

Enkele intellectuelen stellen zich uiteraard vragen bij deze situatie en nemen een kritische houding aan tegenover fenomenen die geplaatst worden onder de noemer globalisering en mondialisering. Hun kritiek wordt echter zelden of niet uitgebreid tot wat men het politieke liberalisme noemt. Het politieke liberalisme, gebaseerd op de drie-eenheid rationalisme-individualisme-universalisme krijgt slechts kritiek van een beperkte heterogene maar steeds groeiende groep sociologen en filosofen: de communautaristen.

Het betreft hier een bont gezelschap van academici van vooral Angelsaksische oorsprong die een scherpe maar onderbouwde kritiek formuleren op de liberaal-democratische samenleving. Stilaan hebben zij een vaste plaats verworven in het academische discours. In algemene termen kan men stellen dat het communautarisme (of communitarisme) tegenover het individuele uitgangspunt van het liberalisme het belang van het particuliere verdedigt, het belang van een gemeenschap, die gebaseerd is op specifieke waarden waaraan elke individu schatplichtig is. De denkers die men tot het communautarisme kan rekenen komen uit uiteenlopende hoeken. De drie grote namen Michael Walzer, Michael Sandel en Alasdair MacIntyre hebben elk een eigen communautaristische kritiek op het liberalisme.

MacIntyre kan men algemeen als één van de meest conservatieve beschouwen, om het in klassieke politiek-filosofische termen te stellen. Om het communautarisme goed te begrijpen moet men teruggrijpen naar wat sinds een kwarteeuw het standaardwerk op het vlak van politieke filosofie is: *A Theory of Justice* van John Rawls, dat in 1971 verscheen. Daarin wordt gepoogd een antwoord te geven op de vraag wat een juiste of rechtvaardige samenleving moet inhouden. De impact van Rawls' werk is enorm. Iedereen die van ver of dichtbij interesse vertoont voor de politieke filosofie kan niet om zijn werk heen. Het communautarisme kan algemeen beschouwd worden als een kritiek op zijn denken. Het Rawlsiaans denksysteem is een analyse die ook door andere politieke filosofen zoals Ronald Dworkin werd overgenomen.

Rawls ontwikkelde wat men een moreel liberalisme kan noemen. Een rechtvaardige samenleving moet een aantal fundamentele rechten waarborgen en aan iedereen de kans laten om zijn specifieke doeleinden na te streven. Het individu beschikt over een maximum aan autonomie om zo zijn behoeften te bevredigen. Rawls verzoent eigenlijk twee van de grote principes van de Franse Revolutie, namelijk vrijheid en gelijkheid. In zijn discours vinden we de kernelementen van het politieke liberalisme terug:

- * het individualisme: het autonome individu streeft zijn eigen doeleinden na
- * het rationalisme: een rationeel individu maakt zelf uit wat goed voor hem is
- * het universalisme: de abstracte vrijheidsprincipes zijn overal toepasbaar

Absolute neutraliteit

Op basis van deze principes valt Rawls in eerste instantie niet diegenen aan die een anti-individualistisch discours hanteren (zoals de communautaristen) maar wel een zusterbeweging van het liberalisme: het utilitarisme. Nutsmaximalisatie is voor het utilitarisme het opperste goed, maar blijft als doelstelling onaanvaardbaar voor wie streeft naar een rechtvaardige samenleving. Een minderheid kan worden opgeofferd ten voordele van een meerderheid, tenminste voor zover dat een zeker nut heeft. Als antwoord daarop kiest Rawls voor de Kantiaanse imperatief: een individu is geen middel, maar slechts een doel.

Een keuze die hij legitimeert door te spreken van een *original position* waarin de mensheid zich ooit bevond, een hypothetische toestand die enigszins vergelijkbaar is met de natuurorde van de sociaal-contractdenkers. De individuen hebben in die *original position* echter geen benul van hun mogelijkheden, vaardigheden en gebreken. In zo'n situatie komen ze tot een akkoord over drie punten: enig pluralisme waarin eenieder zijn opvatting van het goede kan realiseren, een aantal basisgoederen waarover iedereen moet beschikken en het feit dat alle rijkdommen gelijk moeten verdeeld worden met die uitzondering dat een ongelijkheid gerechtvaardigd is wanneer ze de minderbedeelden ten goede komt.

Vertrekkend van deze premissen kan men de Rawlsiaanse theorie samenvatten in drie axioma's die door het communautarisme worden aangevallen.

1. Individuen handelen onafhankelijk van elke context. Hun keuzes worden niet bepaald door culturele waarden, normen en overtuigingen. Het individu bepaalt autonoom zijn doeleinden op basis van de rede.
2. Het juiste heeft voorrang op het goede: de individuen streven niet de beste maar wel de meest rechtvaardige samenleving na.
3. De taak van de "politiek" is absolute neutraliteit ten aanzien van deze keuzes. Haar taak bestaat erin om fundamentele vrijheden te beschermen en de rijkdommen op een optimale manier te verdelen.

Ethische leegte

Op basis van deze drie stellingen ontwikkelen de communautaristen hun kritiek. Het liberale principe laat er geen twijfel over bestaan: er is geen instantie die kan uitmaken wat men onder het goede leven verstaat en dus moet de samenleving op zo'n manier worden georganiseerd dat elk individu een leven kan leiden in overeenstemming met zijn opvatting van het goede, voor zover hij de vrijheid van de anderen niet beperkt. Daarom is er nood aan een neutrale politieke orde gebaseerd op verschillende opvattingen van het goede leven. Een goede samenleving is een rechtvaardige samenleving. Deze liberale traditie beschouwt zich als ethisch superieur want eenieder kan zijn opvattingen van het goede leven nastreven.

Doordat er een absolute neutraliteit is tegenover diverse ethische opvattingen mogen bepaalde voorstellingen van het goede geen rol spelen bij het beleid van de overheid of bij het tot stand komen van staatsinstellingen. De staat is een

scheidsrechter die erop toeziet dat iedereen zijn opvatting van het goede leven kan nastreven.

Een dergelijke houding heeft een fundamentele invloed op het sociale leven. In zo'n neutrale visie blijft een zogenaamd "hard" drugbeleid mogelijk maar dan wel alleen omdat drugsverslaafden een bedreiging kunnen vormen voor anderen die hun opvatting van het goede leven willen realiseren. Dat drugsgebruik moreel laakbaar is doet hier niet terzake. Idem voor de seksuele moraal. Een voorlichtingscampagne is slechts aanvaardbaar als daarmee respect voor de partner (die zijn opvatting van het goede leven wil realiseren) benadrukt wordt. Een waarde-oordeel in de trant van "de huidige seksuele ethiek is onaanvaardbaar" doet evenmin terzake.

Dergelijke neutralistische, procedurale staatsopvatting leidt uiteraard tot een ethische leegte. De verschillende opvattingen van het goede mogen dan wel naast elkaar geplaatst worden, voor wie een keuze gemaakt heeft zijn de andere alternatieven gewoonweg niet goed. Ze staan niet op dezelfde hoogte, maar zijn verwerpelijk. Als mijn opvatting van het goede stelt dat privé-eigendom onaanvaardbaar is, dan is de stelling van iemand die streeft naar een collectivisering van de rijkdommen geen alternatief, doch een totaal verwerpelijk iets. Mijn keuze raakt mij in het diepste van mijzelf want garandeert in mijn opvatting de cohesie van de gemeenschap waartoe ik behoor. Daar heeft de liberale neutraliteitsgedachte echter niets aan.

Gemeenschap

In die opvatting is een samenleving een verzameling van individuen die geen enkele sociale band hebben en als ze die al hebben dan is hij gekozen uit vrije wil of uit eigenbelang.

De discrepantie tussen realiteit en fictie is hier overweldigend. Het communautarisme gaat ervan uit dat een individu geen monade is maar lid is van een gemeenschap (die hij niet zelf gekozen heeft) en daardoor wordt geconditioneerd. Elkeen is lid van een gezin, stad, wijk, natie, kortom van verschillende gemeenschappen. Er zijn echter verschillende gemeenschappen, dus verschillende opvattingen van het goede. De vraag is dan: hoe kunnen deze worden verzoend? Het liberalisme stelt dat een liberale rechtsorde een gemeenschapsleven niet uitsluit. Als er conflicten zijn tussen gemeenschappen van een verschillende gezindheid dan worden die vreedzaam opgelost. De liberale orde vermijdt immers dat een bepaalde opvatting van het goede wordt opgedrongen. Zo wordt de individuele vrijheid verzekerd. Echter, deze analyse van de liberalen als zou geen algemene opvatting van het goede mogelijk zijn, is op zichzelf al een keuze. Het feit dat er geen algemene opvatting van het goede is getuigt van een duidelijk engagement op dat vlak. De afstandelijkheid ten opzichte van de verschillende opvattingen van het goede is op zichzelf al een opvatting van het goede. Een goede samenleving is dan: een individu dat losstaat van zijn historische wortels en zich laat leiden door zijn individuele gevoelens.

Het liberalisme is dus niet neutraal wanneer we het hebben over de opvatting van het goede. Rawls zelfs erkent dat er een opvatting van het goede is in het liberale principe dat iedereen rationele vrije keuzes kan maken. Het liberalisme is dus niet een visie die de verschillende opvattingen van het goede probeert te verzoenen maar zelf een opvatting van het goede. MacIntyre: "Het absolute goed van het liberalisme is niets anders dan het bewaren van de bestaande politieke

en sociale orde." Men kiest één conceptie, namelijk: de autonome keuze is ideaal.

Legalisme

De twee theorieën (liberalisme en communautarisme) zijn en blijven niettemin twee tegengestelde opvattingen over de pluralistische samenleving waarin we leven: verschillende tradities laten er hun invloed gelden. De liberale opvatting nemen ze allemaal op terwijl het communautarisme deze *mic-mac* veroordeelt. De mens kan immers niet van vandaag op morgen gescheiden worden van wat hij "goed" vindt zoals (en hier citeren we Walzer): macht, eer, ritueel gezag, goddelijke gratie, kennis, welvaart enz... kortom allemaal elementen die het best tot hun recht komen in een samenleving waar mensen met elkaar verbonden zijn door banden die ze niet gekozen hebben. Het individu, zo zeggen de communautaristen, komt pas tot volle ontplooiing in een gemeenschap. De waarden van de gemeenschap, daar is eenieder in geboren. Waarom moet ik mijn ouders respecteren? Omdat ik in een gemeenschap geboren ben waarin het de regel is dat men zijn ouders respecteert. Ik kies dat niet. Die waarde bestond in de gemeenschap voor ik er was en zal er nog zijn wanneer ik er niet langer ben. Het feit dat ik kies voor waarden die ik niet zelf heb ontwikkeld is een stabiliserende factor bij het uitstippelen van mijn leven, want ze hebben hun geldigheid bewezen. Van een dogma kan men niet spreken want de tradities evolueren steeds in een culturele context en zijn dus niet vastgeroest.

Het feit dat er geen algemene opvatting van het goede is betekent uiteraard dat er een absoluut gebrek is aan houvast. Een symptoom daarvan is wat men het legalisme is gaan noemen. Er is geen ethische substantie en dus moet alles via allerlei reglementjes geregeld worden. Gevolg: een inflatie van wetteksten. Alasdair MacIntyre stelt dat de "clerus" van het liberalisme de juristen zijn. Daar waar een gerechtelijke procedure vroeger een uitzondering was wordt ze nu de regel. Zonder een opvatting van het goede gaat iedereen handelen vanuit zijn eigen opvattingen en worden overal ten rechte en ten onrechte aantastingen ontdekt op de pogingen tot realisering van het goede. Om alle concepties van het goede optimaal tot hun recht te laten komen is een bureaucratisch overheidsapparaat dat drukkend, ja zelfs totalitair overkomt.

Aristoteles

Deze liberale principes hebben volgens MacIntyre een ravage aangericht in onze samenleving want er zijn nog enkel individuen met hun arbitraire voorkeuren. Alle preferenties worden gerespecteerd maar dat leidt tot een maatschappelijke chaos. Het alternatief is volgens MacIntyre "een hersituering van de rivaliserende overtuigingen in hun oorspronkelijke traditiegebonden rationaliteit. Het relativisme moet aldus overwonnen worden." Er wordt gerefereerd naar de *Politica* van Aristoteles: een groep die dezelfde doeleinden heeft is nog geen gemeenschap. Dat is slechts het geval wanneer men 'samen is in het goede leven'. Dat is een rationeel superieure traditie. Tradities die men rationeel superieur noemt zijn bijvoorbeeld de Aristotelische, de Schotse Verlichting, de Augustijnse (Augustinus stelde dat het Romeinse Rijk is ondergegaan aan een gecorrumpeerde privé-moraal) enz.. De vraag is hier echter: hoe kan een traditie en dus een opvatting van het goede moreel superieur zijn? Want daar gaat het om: een traditie vinden die de liberale neutraliteit ontcracht.

Een traditie bestaat uit een gemeenschappelijk moreel en sociaal leven dat gedragen wordt door deugdzame praktijken en regelmatig wordt getest. De constante toetsing van deze traditie moet haar evolutie mogelijk maken. Hier wordt de link met de wetenschapsfilosofie duidelijk.

MacIntyre: "Waarvoor de Verlichting ons voor het grootste deel blind maakte en wat we nu moeten herontdekken is, een opvatting van rationeel onderzoek als belichaamd in een traditie. Volgens deze opvatting sproten de criteria van rationale rechtvaardiging voort en maken ze deel uit van een geschiedenis waarin ze verdedigd worden op grond van hun vermogen om de grenzen en tekortkomingen van vorige criteria binnen dezelfde traditie te overschrijden en te remediëren."

Met een opvatting van het goede leven als vertrekpunt is er een blijvende dynamiek. Een gemeenschap beroept zich op heilige teksten en overtuigingen die dan geherformuleerd worden. De traditie is iets levends, en in volle ontwikkeling. Verschillende tradities komen met elkaar in contact en vullen elkaar aan. De aristotelische visie moet men zien in het kader van de Atheense polis. Als ze door Thomas Van Aquino wordt aangepast, worden antwoorden gegeven op meer complexe vragen omdat de gemeenschap complexer is geworden. De kritiek van het liberalisme is dat deze traditie hoedanook een gebrek aan openheid impliceert. De traditie is niet neutraal en dus beperkend.

Een specifieke traditie houdt inderdaad een zekere ondoorzichtigheid in. Maar toch is een evolutie mogelijk. Er is sprake van gedeelde gewoonten en overtuigingen: wel, deze kunnen rationeel onderzocht worden. Binnen een traditie worden antwoorden gegeven op essentiële vragen. Wanneer deze uitblijven of wanneer er rivaliserende antwoorden komen wordt een nieuw denkkader en een nieuwe theorie ontwikkeld. Niet door te abstraheren kan men tot een rechtvaardige samenleving komen maar door de verschillende tradities met elkaar te confronteren. Hier stoten we wel op een zwak punt in het discours van MacIntyre. Voor de verdedigers van de verschillende tradities is het niet eenvoudig om die met elkaar te confronteren. Aangezien ze hen in het diepste van hun zijn raken heeft die traditie geen betrekking op hun eigenschappen maar zijn ze wel van ontologische aard. Aan de andere kant biedt deze methode een mogelijkheid tot gesprek, die er niet is in de dichotomie goede samenleving-rechtvaardige samenleving. Wanneer verschillende (onderzoeks)tradities met elkaar worden geconfronteerd is een geïnstitutionaliseerd forum aanwezig. Ondanks alle zogenaamde zelfingenomenheid van zij die een opvatting van het goede huldigen is een debat veel eenvoudiger dan een 'liberaal' en een 'communautarist' naast elkaar te zetten. De vertrekpunten zijn zo verschillend dat een debat uitmondt in een dovemansgesprek. Als besluit hoeft men slechts te verwijzen naar de verschillende televisiedebatten waar de "BV's" hun evangelie (aan allen de vrije keuze) komen verkondigen. Wanneer iemand in een panel dan een standpunt verdedigt dat een zuiver individuele keuze overstijgt wordt hij op een vakkundige wijze monddood gemaakt. Het feit dat iemand verantwoording verschuldigd is voor iets dat hij niet gekozen heeft is immers onaanvaardbaar. Hier botst de liberaal-democratische orde dan ook op haar eigen beperkingen. Een verabsolutering van de individuele vrijheid luidt de beknotting ervan in.

Literatuur:

- MACINTYRE, A., *After Virtue. A study in moral theory*, Londen, 1985
- MACINTYRE, A., *Whose Justice? Which Rationality?*, Notre Dame, 1988
- SANDEL M., *Democracy's discontent*, Cambridge, 1996

Lam jalid wa lam joulad

Koenraad Elst

Hij heeft niet verwekt en is niet verwekt, aldus de Koraan (112 :3). De ongeschapen Schepper heeft geen Zoon verwekt, en is ook niet als verwekte Zoon geïncarneerd. Het christendom is dus een valse religie.

Een mening als een andere? In theorie wel, maar tijdens de verovering van het Oost-Romeinse Midden-Oosten door kalief Omar (634-644) werd dit vers de anti-christelijke strijdkreet bij uitstek. Wat wij daarmee te maken hebben? Toen het lijk van Loubna Benaïssa werd weggedragen naar het vliegtuig dat haar naar haar laatste rustplaats in Marokko zou brengen, scandeerden lange rijen Marokkaanse jongeren langs de straat: *Lam jalid wa lam joelad*. Let wel, dit was op een ogenblik dat de Belgische TV-zenders de plechtigheid rechtstreeks uitzonden, dat de politici en de bevolking uiting gaven aan hun medeleven, dat heel België zijn twijfels over de islam opzij zette om met de familie Benaïssa mee te rouwen. Van de Marokkaanse jongeren was er een strijdkreet, die effectief betekent: *Weg met de valse religie, ruim baan voor de islam!*

U hebt dit waarschijnlijk zelf op uw TV gezien, maar toch zal u het niet opgemerkt hebben, want wie kent nu paraat een Arabisch Koraanvers? Daarvoor hebben we dus professor Urbain Vermeulen, de mediagenieke islamoloog werkzaam aan de K.U. Leuven en de Universiteit Gent. Op de persvoorstelling van zijn jongste essay *Islam en christendom, het onmogelijke gesprek?* (Davidsfonds, 86 p.) maakte genoemde anekdote allang geen reactie meer los, want de professor had zelfs de recalcitrante perslui doen stilvallen met een hele reeks feiten over de onwaarschijnlijkheid van echte moslim-christelijke toenadering.

Het water is veel te diep om meerdere redenen. Eén ervan is dat de islam historisch nooit een situatie van gelijkheid tussen de islam en andere religies gekend of voorzien heeft. De islam aan de macht en de andere religies ofwel een beetje (zoroastriërs in Iran, jezidi's in Koerdistan) ofwel voluit (druzen, joden, christenen in het Midden-Oosten buiten het Arabisch schiereiland), maar ook dan slechts in een rechtenloze positie: dat is de politieke traditie van de islam. Het gaat daarbij niet om een verdrag dat voor de minderheden rechten schept, maar uitsluitend om een gunst van de sultan, die hij op elk ogenblik kan herroepen, zoals ook de Profeet zijn toestemming aan de joden om in de oase Chaibar te verblijven mits het betalen van 50 % gedoogbelasting, uiteindelijk herroepen heeft.

Het Ottomaanse rijk was dan ook maar een multiculturele samenleving, zoals Balkan-kenner professor Mon Detrez het voorstelt (*het Ottomaanse Rijk is het beste dat de Balkan ooit is overkomen*), in deze zin dat het een hiërarchische structuur was waarin de niet-moslims aan de moslims en aan de islamitische staat onderworpen waren, en in principe slechts ten voorlopigen titel getolereerd werden. De enige geslaagde multiculturele samenleving was volgens professor Vermeulen het late Romeinse rijk, en daar werd van elke kandidaat voor het staatsburgerschap geëist dat hij Latijn kende, trouw zwoer aan het rijk en zijn eigen wetstraditie opgaf voor de *lex Romana*. Dat was dus een politiek van assimilatie, met alleen binnenshuis een mogelijk behoud van eigen identiteit. Nu moslims steeds meer de erkenning van hun eigen recht eisen (en onder meer in Frankrijk reeds de feitelijke erkenning van de polygamie aan het doordrukken zijn), en nu recent onderzoek aangetoond heeft dat een groot percentage van de

moslims in Brussel geen van onze landstalen kent (tot verontrusting van Yves Desmet in *De Morgen* 28-1-1999), is een goed begrip van wat hier op het spel staat kostbaar.

De islam leeft sterk binnen het islamitisch kader zonder veel begrip van andere wereldbeelden, onder meer van moderne seculiere rechtsopvattingen. In islamitische teksten over de mensenrechten vertaalt men "wet" met "*sjaria*". Gelijkheid binnen de perken van de *sjaria*" betekent dus dat ze niet gelijk zijn, "We wensen de afschaffing van de doodstraf overeenkomstig de *sjaria*" betekent dus het behoud van de doodstraf. Het is merkwaardig en lichtelijk meelijwekkend om te zien hoe islamgeleerden er niet in slagen om hun eigen standpuntelijkheid te beseffen en zich af en toe eens voor te stellen dat er andere standpunten bestaan. Dit heeft behalve met conditionering ook te maken met pure onwetendheid over de niet-islamitische wereld. Spijts de lange blootstelling aan de Westerse beschaving tijdens de koloniale periode weet de modale Marokkaan of Egyptenaar over de Europese verworvenheden niets, "drie keer niets" volgens Vermeulen. Even nuanceren: in de laat-koloniale periode, de eerste helft van deze eeuw, was het klimaat veel beter, was er gretige belangstelling voor de Westerse moderniteit, overigens samen met een heroprakelen van het voor-islamitische nationale verleden (denk aan farao's) De christenen hadden toen in de islamitische landen vrij goed aan hun trekken kunnen komen, ondermeer met een opvallende aanwezigheid in de politieke partijen die toen ontstonden. Maar vandaag een christen in de leiding van de Egyptische *Wafd*-partij, dat is volgens Vermeulen niet langer mogelijk. Over het Westen bestaat hoofdzakelijk een vijandbeeld, plus het vermoeden dat alle Westerse vrouwen lichtekooien zijn.

In dit klimaat moet men zich vooral niet te veel begoochelingen maken over een seculiere intelligentsia in de islamwereld. In de twee derden van Armenië die nu in Turkije liggen laat de zogenaamd laïcistische Turkse regering alle Armeense kerken verkrotten, als stallen gebruiken of als oefenschietschijf voor het leger. Zoals professor Vermeulen opmerkte, is het de ongesluisde, Westers opgeleide premier Tansu Ciller die dit rechtvaardigde met de stelling dat er geen plaats is voor kerken in een islamitisch land.

In zijn boek schetst professor Vermeulen de historie van de "dialogo", beginnend met figuren als Raymundus Lullus van Majorca die in Tunis met islamgeleerden ging debatteren en in 1316 aan zijn verwondingen overleed. Islamstudie betekende tot in de 18e eeuw uitsluitend polemiek tegen de islam. Maar er is meer dan alleen maar het gewicht van de geschiedenis. De christelijke leer botst intrinsiek met de islamitische, vooral dan in de opvattingen over de figuur van Jezus. Nu hebben verschillende religies per definitie tegengestelde opvattingen over althans sommige zaken, maar hier doet zich bovendien het merkwaardig feit voor dat de moslims aan christenen niet eens het recht verlenen om binnen die dialoog zelf hun eigen theologie te formuleren. Immers, de Koraan, zogezegd Gods eigen woord, doet zelf allerlei uitspraken over God, Jezus en het statuut van het Evangelie. Terwijl sommige christelijke theologen zo ver willen gaan de Koraan ook een zekere erkenning als openbaring te verlenen, en Roomse priesters (i.t.m. Oosters-christelijke) in Arabische landen al eens Koraan-teksten in hun misviering gebruiken, zijn moslims zelfs niet luisterbereid tegenover de christelijke visie op de fundamenten zelf van het christendom. In de Koraan wordt de hele doctrine over Jezus' goddelijke afkomst, zijn kruisdood, zijn statuut als enig Verlosser van de mensheid uit de erfzonde en zijn plaats in

de Drievuldigheid expliciet ontkend. Zelfs maar uit beleefdheid zich even in de christelijke zienswijze verplaatsen komt voor moslim-dialogoervoerders erop neer dat men hen tot christen wil maken. Terwijl christenen de Koraan vanzelfsprekend als basis van de islam aanvaarden, weigeren moslims over het christendom te spreken op basis van het Nieuwe Testament.

Een aanverwant probleem is dat de basisteksten van jodendom en christendom worden gemanipuleerd. Volgens de Koraan is het *Indjiel*, het Evangelie, één tekst die door God aan Jezus geopenbaard is, precies zoals de Koraan aan Mohammed. Dat er nu vier Evangelieën zijn bewijst dus dat er met de tekst geknoeid is, en dat de Kerk zelfs niet in staat geweest is om de vervalsingen te weren en de oorspronkelijk geopenbaarde tekst te bewaren en zijn juiste plaats te geven. Het Evangelie zegt niets over de Koraan (hoewel het "echte" Evangelie wel een voorstelling over Mohammed zou bevat hebben), maar de Koraan spreekt wel een oordeel uit over het Evangelie, en dit leidt tot een nog steeds strikt gehandhaafde principiële ongelijkheid tussen de moslims en de christenen die met mekaar een dialoog opzetten.

In zijn boek overloopt Vermeulen ook het verloop van de verhouding tussen Mohammed en de christenen (van hoop dat ze hem zouden erkennen tot teleurstelling, vijandschap en verbanning), en hij haalt enige Koraanverzen aan die duidelijk maken waarom moslims christenen onmogelijk als gelijken kunnen zien. Zelfs een mild gestemde moslim die de Koraan ernstig neemt, ziet in christenen mensen die kort voor de eindmeet zonder goede reden de wedstrijd opgeven en daardoor alle kansen op lauweren dwaasweg vergooien. Immers, zij breken met het heidendom door de lijn van de Bijbelse profeten te aanvaarden, ze doen beter dan de joden door ook de "profeet" Jezus te erkennen (zij het met een ernstige vertekening van diens statuut), maar de ultieme openbaring via Mohammed verwerpen ze. Kunnen de christenen in dit ondermaanse meer tolerantie verwachten dan de afgodendienaars, die van Mohammeds onmiddellijke opvolgers meteen tussen de bekering en de dood moesten kiezen, dan zullen zij in het hiernamaals toch evengoed de eeuwige verdoemenis binnentreden. Deze perceptie blijft de moslimhouding tegenover christenen bepalen, zowel in het beleid als in de dialoog. Zo blijft een bekering van een christen tot de islam uitermate welkom, terwijl een bekering in omgekeerde richting met de dood bestraft wordt.

Het is niet verwonderlijk dat de reël bestaande moslim-christelijke dialoog hoofdzakelijk éénrichtingsverkeer is, maar wel veelzeggend dat er naast het Vaticaan een reusachtige moskee oprijst, terwijl men in Saoedi-Arabië (dat in zijn geheel tot moskee uitgeroepen is) geen enkel teken van een andere religie mag dragen, zelfs binnenshuis geen niet-islamitische eredienst mag opdragen, en als ongelovige geen onroerend goed mag bezitten of zich er permanent vestigen. De islamwereld geneert zich niet voor die ongelijke behandeling.

Eén van de pioniers van de dialoog, onze landgenoot pater Charles Deckers, is in Algerije door de GIA vermoord, samen met nog een dozijn katholieke geestelijken. Zoals inmiddels bekend werd deze moord van een rechtvaardiging voorzien door de UCL-islamoloog en bekeerling Yahya Michot in zijn pseudo-niemi boekje *Le Statut des Moines* door "Nasreddine Lebatelier" (de voor-naam verwijst naar een Uilenspiegel-figuur uit Turkse verhalen, Nasreddin Hodja of Effendi, dit natuurlijk als toespeling op het ondeugende van zijn boek),

zozeggd uitgegeven in Beiroet 1997. Overigens is Michot, onmiskenbaar een toffe gast, inmiddels aan de UCL opgestapt om onderdak te zoeken in een islamitisch instituut in Oxford. Zijn boek is een vertaling van een commentaar op een *fatwa* van de beroemde rechtsgeleerde Ibn Taimijja, die in de nadagen van de Kruisvaarten schreef. Volgens Ibn Taimijja behoort het tot de islamitische tolerantie om monniken binnen hun kloostermuren gerust te laten met hun devoties; proberen ze echter in de samenleving op te treden en moslims te beïnvloeden dan is de strengste straf gewettigd. Elke zweem van missionaire activiteiten van de paters in Algerije kon dus hun dood betekenen. En "missionaire activiteiten" mogen ruim opgevat worden: noemt de pauselijke brief *Redemptoris Missio* (1990) de "dialoog" niet als een missiestrategie? Nasreddine Lebatelier schreef wel niet expliciet dat die paters het verdiend hadden, zo dwaas is zelfs een academicus niet, maar dat de islam zelf een rechtvaardiging voor de moord verschafte, dat bleek uit zijn studie toch wel ondubbelzinnig.

De vraag is nu: welke reactie hebben pater Deckers' medestanders gehad na de moord op de man die meer dan wie ook de wil tot dialoog belichaamde? Mijn indruk was: geen enkele, zij hebben zichzelf ervan overtuigd dat dit weer het werk was van fanatici die niet de "echte" islam vertegenwoordigen, en zijn tot de orde van de dag overgegaan. Ook professor Vermeulen kon zich desgevraagd niet herinneren dat de Belgische of Franse clubjes voor dialoog hieromtrent tot een bezinning of koerswijziging gekomen waren. Nu, misschien zijn wij slecht ingelicht, en het zou nuttig zijn als de dialoogvoerders eens een verslag van de substantiële verworvenheden van de dialoog publiceerden.

Vanuit moslimstandpunt is het hoe dan ook eigenaardig dat niet-moslims zich met de islam willen bezighouden zonder moslim te worden. In islamitische landen en milieus stelt prof. Vermeulen zich altijd voor als "historicus" (wat niet juist is), want "islamoloog" wekt daar bijzonder veel argwaan. Als een niet-moslim de islam bestudeert, moet dat immers zijn, of om zich spoedig te bekeren, of om de islam beter te kunnen bestrijden.

Met dit feitenrijke en in bedaarde taal gestelde boek steekt hij behoorlijk ver zijn nek uit, vooral tegenover de weldenkenden die het openbaar discours in eigen land bepalen, en die met name aandringen op de "integratie" van de islam. Omdat het in het Nederlands is geschreven, zal het wel niet zoveel weerklank krijgen in de Arabische middens waar hij beroepshalve nog mee moet omgaan.

Er zal een verregaande laïcizing van de samenleving of althans van het intellectuele klimaat in de moslimwereld nodig zijn om een echte dialoog mogelijk te maken. In de islamwereld is dit veel moeilijker dan in de christelijke wereld, omdat de islam, als ik een geladen woord mag gebruiken, veel "totalitairder" is dan het christendom. Het christendom is begonnen als een minderheidsreligie die zich moest handhaven in de doorgaans tolerante maar weinig begripvolle Romeinse structuren die niet op hun godsdienst gebaseerd waren. Dit heeft eeuwen geduurd en heeft het christendom getekend: zelfs toen het staatsgodsdienst werd, bleef er een duidelijk onderscheid tussen *regnum* en *sacerdotium*, tussen keizer en paus. Ook de autonomie van de rede, van filosofie en wetenschap, werd uiteindelijk aanvaard: het werk van Ibn Rosjd/Averroës over Aristoteles heeft in Europa een veel grotere impact gehad dan in de islamwereld. In het christendom heeft de godsdienst dus altijd, zelfs in de donkere middeleeuwen, meer ruimte gelaten voor andere dimensies dan de islam deed of doet.

Een heel concrete actuele vorm van dialoog met de islam betreft de officiële moslimvertegenwoordiging die de Belgische regering zopas heeft laten verkiezen. Nou ja, "verkiezen". Spijts de hoera-bulletins in de bevriende pers kon de regering slechts een minderheid van de moslims naar de stembus krijgen, en spijs de tevredenheid bij sommige commentatoren over deze "oefening in democratie die een voorbeeldfunctie zal krijgen", toonde Vlaanderens meest gezaghebbende islamoloog zich eerder sceptisch over deze verkiezingen. Omdat men geen heibel wil maar ook en vooral omdat men aan de niet-moslimbevolking een vriendelijk gezicht van de islam wil tonen, heeft men de fischebak van de staatsveiligheid erbij gehaald om reeds verkozen afgevaardigden uit het uitvoerend orgaan te weren wegens hun "fundamentalisme". Heel democratisch is dat niet. Laat de kiezers zelf maar bepalen wie zij als officiële vertegenwoordiger naar Brussel sturen, en laat ons maar eerlijk zien welke mensen en welk ideeëngoed de voorkeur van de moslims in België genieten.

Wij kunnen prof. Vermeulens besluit bijtreden: "Aan de echte dialoog moet nog hard gewerkt worden en het zal lang duren voor een mentaliteitswijziging, in de eerste plaats bij de moslims, een einde zal stellen aan de hypocrisie die er nu heerst. Hopelijk leidt het gesprek tot meer begrip." Je weet maar nooit of er soms niet een plantje langdurig in de onzichtbare ondergrond aan het groeien is dat straks plots kan doorbreken naar lucht en licht. Het is goed dat de begoochelingen omtrent de dialoog bij naam genoemd worden, maar daaruit volgt dus niet dat een dialoog op realistische basis geen zin zou hebben.

In Memoriam Paul Meulemans

Dr Med. Robrecht Vermeulen, Voorzitter V.V.A. Brussel

Op 28 december 1998 overleed Ir Paul Meulemans. Als zoon van de vooraanstaande componist Arthur Meulemans kwam Paul Meulemans in 1930 vanuit Tongeren naar Brussel toen zijn vader dirigent werd van het symfonisch orkest van het NIR. Hij volgde humaniora aan het Sint-Pieterscollege in Jette en hij behaalde in 1940 het diploma van burgerlijk ingenieur aan de K.U. Leuven. Van 1941 tot 1980 werkte hij bij de Belgische spoorwegen.

Hij bleef zijn ganse leven een beginselvaste Brusselse Vlaming. Hij was actief in talrijke Vlaamse verenigingen waaronder het V.V.A. Hij was gedurende 25 jaar voorzitter en grote bezieler van de Brusselse afdeling van onze vereniging. Gedurende vele jaren was hij bestuurslid van het *Verbond van Vlaams Overheidspersoneel*. In 1979 was hij stichter van *Oud-AKVS* en uitgever van de *AKVS-schriften*. Verder was hij actief in de *Orde van den Prince*, het *Vlaams Onderwijscentrum*, het *Vlaams Komitee voor Brussel*, de *Kring Vlaams Gezelschapsleven in Brussel*, de *Koninklijke Vlaamse Ingenieursvereniging*, het *Davidfonds*.

Paul Meulemans was een man met een duidelijke mening en strenge principes. Tijdens zijn vele jaren als inwoner van Brussel en als ingenieur bij de Belgische spoorwegen verloochende hij nooit zijn Vlaams en Nederlands engagement.

Het heengaan van Paul Meulemans is een groot verlies voor het Vlaamse verenigingsleven in Brussel en voor het V.V.A. Zijn geest en zijn principes blijven verder leven en zijn jarenlange inzet ten bate van de Vlaamse aanwezigheid in Brussel zal niet verloren gaan.

Tot uw dienst: de leden van het hoofdbestuur.

Algemeen voorzitter:

Matthias Storme, Zuidbroek 49, 9030 Mariakerke

Algemene ondervoorzitters:

Gwij Steel, Fort Lapin 41, 8000 Brugge

Milka Tombal, Carnegielaan 47, 3500 Hasselt

Algemeen secretaris:

Machteld Lenoir, Vlamingdam 2, 8000 Brugge

Algemeen penningmeester:

Fernand Smets, Oostvaardijk 17, 2830 Willebroek

Hoofdredacteur:

Frank Judo, Fonteinstraat 139 bus 16, 3000 Leuven

Bestuursleden:

Rita Wardenier, Weststraat 14, 8340 Damme

Marc Van Dongen, Bredabaan 764, 2170 Merksem

Koenraad Van Camp, Lovelingstraat 70, 2060 Antwerpen

Jozef T. Devreese, d'Oultremontlei 24, 2930, Brasschaat

David Vits, Brusselsesteenweg 130, 2800 Mechelen